

ЛАМАР

*Избрани стихотворения
в два тома*

*Български писател
София*

ЛАМАР

*Избрани стихотворения
втори том*

*Български писател
1968*

*Избрани
стихо-
творения*

ЛАМАР

ЛАМАР

втори том

1,92 лв.

I АаМар

ААМАР

ЧОВЕКЪТ-ПОБЕДИТЕЛ

Ще писне люта зима във коминя,
гърнето от леда ще се разчупи
и сълзите му в топлата камина
тесто от бяла пепел ще натрупат;
тогава всички се събуждат рано
и тръгват към добитъка, по двора,
а утрото, от ледове сковано,
разведря ги от нощната умора.

2

Така живях и аз като добитък
по злачни пасища необозрими;
животът беше никакъв и плитък,
но имахме души непобедими:
макар с навуше и цървул обути,
затопляха ни приказки чудесни
за старите и храбрите хайдути,
с куршум запели родните ни песни!

Плещите ми се вгъваха от мъка
да мъкна и оръдие в окопа;

как майка ми заплака на разлъка,
но стрелях аз в сърцето на Европа
и мога най-сърдечно да разкажа,
че хората са братя по земята,
че няма село и долина вража,
а люде, що обичат свободата!

Това съм аз — човекът побеждава
в душата си натрупаната злоба,
щом разбере, че земната му слава
достига до босилека и гроба!
Войната ни изхвърли на подлога,
но ние бяхме много на вериги
и смъкнахме и царя си, и бога,
които ни оплитаха във иго!

Човекът се мени и побеждава —
прослава няма за царе всевечни, —
човекът в нови подвизи създава
стени, гори и водопади вечни,
да озари на бъдещето пътя,
да отрази луната и Балкана
в горите, дето яребици мътят,
в лъките, дето слънчоглед се кланя!

3

И тръгнах аз към дивните Родопи
през висини и слънчеви ливади,
където в пяна водните въртопи
шумят от ветрове и водопади;
тук имаше цветя и гъби скрити,
и лесове, от векове превити;
пъстървата из речните корита
налиташе да хване скакалците.

До бор опънах бялото платнище,
топорът ми отекна в бреговете
и ударът в ковашкото огнище
разнесе се далеч от ветровете;
растеше като гъба язовира
из глъбините на покоя вечен.
Реката спре, потоците събира
и не шуми из пътя си дълечен!

Звездите се огледаха в водите,
положих аз чука си до сърцето
и тръгнах да се върна в равнините,
да видя как блести вода в полето,
расте ли слънчоглед, трева, тютюни,
узрява ли мавруда и памида,
опънати на телените струни,
додето златен залезът се види!

Това съм аз — човекът-победител,
строител на живота си далечен,
измъкнат от убогата обител
на бедността и гибелите вечни;
вода приижда в земното ни лозе
да напои и корени, и листи
и изгревът напълните рози
със златните си пръсти да разлисти.

4

Това съм аз — човекът-победител!
България блести под цветовете,
с които аз в любов съм я накитил
да гони сватбата на вековете;
и аз не спирам само в равнините,
възлизам преди слънцето нагоре
и моят чук разбива планините,
металите във лава да разтвори!

Стремежите като светулки мамят
децата да се взират в небесата
и тоя век във златната им памет
ще впише страници на чудесата;
че белите комини и горите
събират си в небето върховете,
човекът, устремен към бъднините,
е пътник и към другите планети!

Това е веруюто на човека,
облакътен на светлия прозорец,
от който тръгва бяла пътека,
и се прелива в сините простори
човекът — беден жител от горите
със две ръце и загрубели длани —
сега отвежда речните корита
към нивите, от лунен рог орани

Това е веруюто на народа,
натрупал от година на година
желязо, устреми и плодородие,
България превърнал във градина!
О, нека и мечтите ни далечни,
които времето с любов нанизва,
да се превърнат в паметници вечни,
в дела и подвизи към комунизма!

Майска песен

Дими от влага чернозема
и пътищата са разкаляни,
но залезите с четки алени
дописват родната поема.

Възема се дърво столетно
над изобилните сияния
и равнината от желания
раздира ризата си цветна.

И в тая пролет накупяла
под знамената на лазурите
по върховете стихват бурите.

Земята своя плод е дала
и спусъка на пистолетите
ръждясва в нашето столетие!

ПЕСНИ ЗА ЧОВЕКА

Плодородие

Стигнеш ли лехите на безкрая,
погледни и нашите градини
как се сливат с небесата сини!
Градинарите със пръсти ваят
от пръстта заченалите дини,
изгревът с разпалена мотика
слиза в равнините и ни вика:
пригответе постави и крини,
запарете бъчвите големи,
да приберем златната година,
натежала с плодове и вино,
отразила в бистри водоеми
слънчогледи и лозници сини,
избоели в нашите градини!

Камбана

Камбаната на тоя век звъни
и възвестява бъдещите дни.

О, бъднини — видения в мечтите
и спътници, достигнали звездите,
от висините смелият човек
завързва за рогата своя век!

Човекът за победи е роден
и той лети, нагоре устремен!

От земните недра се упоява,
към слънцето догонва нова слава
и в тая непрекъсната борба
той сам изгражда своята съдба . . .

Камбаната на тоя век звъни
и възвестява бъдещите дни!

Те идват, натоварени с машини,
те идват с петилетните години
да обуздаят с мир и тишина
ракетите на бъдната война.

Човекът за победи е роден
и той лети, в борбите вдъхновен!

Лети, човек, увличай се нагоре,
да можеш от безкрайните простори
да обозреш скръбта и радостта
на всичките народи по света!

Творец

Човекът, като мисъл във природата,
творец и откривател вдъхновен,
отгатнал е на рудите породата
и тайната на своя бъдещ ден.

Той няма да заспи върху лопатата
пред гроба на един умиращ свят,
а с нов подем ще изкове позлатата
на своя устрем, бодър и крилат.

Душата му е в огъня зачената
и мислите му в многозвучна реч
възпяват и човека, и вселената . . .

Лети, човек, със спътника далеч
да видиш собствените си страдания
като атом от цялостното мироздание!

Куплет

В душата ти приижда ли страдание,
събуждай с нежни ласки мисълта;
тя идва като светлина в нощта
и носи нови сили и мечтания!

Душата на човека

Човешката душа е като бързея:
в скалите — многозвучен и пенлив,
а песента му до брега ронлив
трепти като забрадка неразвързана.

Човешката душа унива скършена
като жълтурчето, което крей
до сладки папрати и тъжен брей
и върху него виснат буйни вършини.

Но тя — човешката душа — в заблудите
намира сили да се утеши
и старите покои тя руши,
трептяща в нея като пеперудите.

Човекът тръгва с нови изваяния
на мисълта и на копнежа смел,
пристрелял своята далечна цел
с лъка на земните си изпитания.

И той върви през нивите — ораните,
под ябълките с изобилен цвят,
повел след себе си безбройна рат
със мускули и твърдини по дланите. . .

Човекът е душата на желязото,
което сам изважда и топи,
и в пътя си той няма да заспи
до знаците, с червено отбелязани! . . .

Неземна сила

Човекът е по-силен от земята,
че той отгатна нейния въртеж,
че той гори от мисъл и копнеж
към тайната, все още непозната!

Че той разкри сиянието звездно
и вложи го в душата си с любов:
той всякога е бил така готов
да се стреми към върхове и бездни!

Човекът, който мисли дръзновено
и пада като жълъда във мъх
или до камъка поема дъх,
но все върви нагоре устремено!

Неземна сила го е вдъхновила
да се изкубне като беден роб,
да не промисля и за своя гроб
дори когато няма вече сила.

Човече, в твоите пътеки стръмни,
и в мирозданието да си пръв,
ще има още да проливаш кръв,
додето мръкне и додето съмне!

Раница

Върху моята раница нося надежди
да разпалят в горите и песен, и радост;
бели облаци хвърлят сребристи одежди,
да забулят лъчите на моята младост.

Но нагоре шуми моят ход в пущинака,
водна пяна се бие в скали и долини
и притихва неспирният вой на букака,
да преминат и моите златни години.

Върховете са бели, огрени от слънце —
нали слънцето гоним в живота нагоре,
посадили в душите си огнено зрънце!

Надвишавам горите, излитам в простора:
ето, целият свят е и мой, и на всички,
поздравен от орлите и от малките птички!

Бостан

Тук слънцето е сътворило динята
по образ и подобие — земя,
на привезло, по-тънко от змия,
и оплодило с много плод годината.

И пъпешът приел е с пламък златото
на жегата и зноя на пръстта,
а босият човек от красота
не вижда как го е претлядо лятото.

Бори се ти, човек, с мотиката
да изравниш скръбта и радостта,
отгатнал на всемира мъдростта!

Че както е разцъфнала игликата
и комунигата гори във жар,
сред тях си ти най-възвишена твар.

Очите на добичето

Поспри, душа, в дъха на сеновала
и погледни високата топола
как тръпне в скръбните очи на вола
и волен вятър леко я поваля!

Очите на добичето са чисти
и отразяват цялата природа
с нестихналите песни на народа
и с шепота на есенните листи.

Тогава ти във размисъл велика
пред огледалото на вечността
разкрий на всяка помисъл езика!

Разкрий стихията на пролетта,
на жътвата и на труда в полето,
развели бели ризи под небето!

Дихание

1

Какво дихание на вечността
и на природата необуздана!
Надигат се тревите в пролетта,
тревите върху земната поляна!

Една мома, висока и засмяна,
върви в ливадите на младостта
и в погледа ѝ дивната премяна
разлива сенките на любовта.

Тя стига до планинския поток
и с две ръце водите му отбива,
градинските си рози да полива.

Тогава и луната своя рог
във речното корито потопява,
водата по света да направлява.

2

Момата в къщи радостна се връща,
посрещат я градинските цветя,
напъпили високо в пролетта,
и тя със нежни ласки ги прегръща.

В мотиката ѝ слънцето огрява
и тя го носи върху своето рамо,
а то над равнините наедрява,
за да узрява житото по-рано.

Това е пролетта и младостта —
диханието земно се взема
в душата, в прясната, във водоема!

То дава нов подем на любовта
и слънцето се спира в равнината,
да позлати косите на момата.

ПАНТЕОН

Преддверие

Тревожни бяха дните и годините,
но времето откърми в глъбините
бунтовници, родени по долините,
поели път нагоре в планините.

Люляха ги на скута си лозниците,
и покрив им — небето и звездите,
а ситната роса върху ресниците
пречупваше на слънцето лъчите.

Горяха и в душите, и в стърнищата
пожарите на подвига бунтовен
и майките плетяха до огнищата
петата на един чорап синовен.

Ще дойде той по-обосял от божека,
из пазвата си ще извади книга,
а в нея като цвете мисли сложени
как бунтът из гърдите се надига!

Е, който е мъдрец да смъкне сунките
на кървавата и жестоката разплата,
за да огрей lika ни във рисунките
по-ведър от небето и зората! . . .

Такива бяхме ний, като копитата,
разпалили паважите с подкови,
замесили на любовта си питата
и за стрелба в окопите готови!

НАДПИСИ

Гео Милев

Той беше вдъхновен поет. Обичаше живописца, музиката и театъра. В нашето културно издигане има голям дял. Написа поемата «Септември», за която го осъдиха и го заключиха в тъмница. Обесиха го с примка палачите на народа през 1925 г. Неговият череп беше намерен в ямата при Илиянци.

Един убит лежеше горе на превала,
а ти до него се превиваше от взрива;
събух го аз, с охота яростна и дива,
че и душата ми бе вече обосяла!

В долината на бедността вървахме двама:
ти имаше едно око, а аз ботуши;
ти водеше, а аз вървах след теб послушно
във тая непрогледна и военна драма . . .

Така се върнахме, живяхме като братя:
ти със едно око, а аз със куртката си сива
и със ботушите на оня мъж красивия,
изпънат като статуя под небесата.

И с тоя въгък затъкахме своите песни,
но те ръждясваха от мъки и горчила,
че дългата война бе всичко помрачила
и любовта, и младините ни чудесни!

Понякога се спирахме да видим боя
и стачките, смразили в миг локомотива:
то беше радост, че колоната пробива
вековната стена на царя и на строя!

Ще кажат нашите — най-близките другари:
приятели те бяха, писаха сърдечно,
но то остана ли под небесата вечно,
или се лъгахме във собствената вяра?

О, не! Ний може би в стремежа сме грешили
и прах е заличавал смелите ни стъпки,
но ние сме живели с радостните тръпки
на класата, в живота вече победила!

Христо Ясенов

Христо Туджаров му беше името. Той беше добър комунист! Ясен и чистосърдечен. Имаше душа на дете и всемогъща вяра в комунизма. Колкото беше чистосърдечен, толкова беше и смел. Беше духовит събеседник и мъдрец. Удушиха го палачите през 1925 година и го хвърлиха с труповете на много другари в ямите около София.

В оная ясна вечер и прекрасна,
в която нашата любов израсна,
в която офицерите запасни
се биеха за миналата слава,
ти удряше със стола по главите —
о, колко смели бяхме ний тогава:
из огъня изваждахме главните,
въртяхме ги на факли над главите,
звезди се сипеха върху паважа
и спускаше се яростната стража,
плюсцяха бичове, главни и сабли,
ний бяхме саможертвени и храбри
и бихме се, додето по стените
се блиснаха петна от много кърви,
а ти с раздрана риза на гърдите,
пленил един камшик, вървеше първи!

Георги Шейтанов

Никой не го е виждал, че през целия си живот
живя нелегално. Статиите му в «Пламък» носят най-
яркия белег на бунтовната сила на онова време, къ-
дето мисълта и парабелумът съжителствуваха. Зало-
виха го предатели и го разстреляха в село Грамада.

Изваби се колана на кръста ти
с парабелум да спиш и да ставаш;
загрубяха ти в огъня пръстите
от стрелба по далечната слава!

Твоят мисъл се раждаше в корена,
като дъб се разстиляше гъста,
затова беше вечно разтворена
и скръбта на бедняшката къща.

Дето влизаше, там и нощуваше,
добрина те провожда до прага
и посрещат те нощните чъвали
над горите от бури и влага.

Тъй живя с любовта, с парабелума,
но предател през пътя ти мина
и предатели тебе разстреляха,
невидял ни покой, ни родина!

ПРЕТВОРЕНИЯ

Пред нощното море

Нощта е легнала върху морето,
а то реве във скалните прибой
и дири светлините на небето,
да ги положи в своите покои.

Но вятърът, във гривите му вложил
безкрайни тласъци към бреговете,
разбива го във каменните ложи,
където и една звезда не свети.

Тогава аз заставам край морето
и виждам в него вечността велика,
похлупена от мрака на небето.

Морето с бурните вълни ме вика,
но аз отстъпвам плахо от скалите,
захвърлил мислите си към вълните!

Белият гларус

Усмири ли се морската ярост
и настане покой на прибоя,
с отзвучалия грохот на воя
ще се спусне и белият гларус
и ще кацне на златния пясък,
ще се дигне високо в небето,
за да хвърли спокойно в морето
на крилата си белия блясък.
С колко нежност лети над водите,
над лодкарите и върху гриба,
да измъкне от общата риба,
придошла през нощи многозвездни
из безкрая на морските бездни!

Размисли

1

Аз лежа в долината на вечността,
а до мене легнала е мойта мисъл;
тя чете това, което съм написал,
и се мръщи, че не вижда яснота,
че в живота има подвизи големи,
а рисунката е смътна като сън
и не отразява гордите поеми,
не споява радостта на оня звън,
който пълни и полето, и небето,
не довежда ясно новия подем,
затрептял със бурни помисли в сърцето!
Аз се дигам да не падна победен,
става с мен и мисълта ми възродена
да обходим двама цялата вселена.

Радостта, която аз изпитах вече
 в пътищата на живота многолик,
 мислите ми с нови образи облече,
 сътворени от народния език.
 Колко песни, и тъжовни, и сърдечни,
 от горите слизат в равното поле
 и разнасят своите трепети далечни,
 прошумели като орлови криле!
 Срещу белите комини на завода,
 по избелените черги от асфалт,
 те излитат от безброя на народа,
 парните котли извиват своя алт
 и денят започва новата си песен
 с парата, разляна в купола небесен.

Спри се, моя мисъл, в чергите родена,
 не преваряй мислите на тоя век,
 че след тебе броди бедният човек,
 който също носи мисъл вдъхновена!
 Ето го, той чопли в земното корито
 и рътява земната си свобода,
 пада мъртъв по долини и бърда,
 дири корена на щастието скрито.
 Щастието идва с белите забрадки
 на жените със приведени чела,
 на децата с краснописните тетрадки
 и със блясъка на родните села!
 Щастието идва, спира се, отлита
 и човекът морен все за него пита!

Балада на боеца

1

Почивам в паметници ненагледни
от лъвове, коне и голи сабли,
загинал във сраженията храбри,
нечул последните тръби победни!
Лежа спокоен аз в земята черна,
с очи, разтворени към небесата,
и си припомням тихата вечерня,
която ме покри във равнината.
Другарите ми тръгнаха в атака,
а аз останах, светъл като броня,
край мене цвилеше ударен коня.
Ний двамата потънахме във мрака,
когато и небето се намръщи
над нивите и родните ни къщи.

2

Аз помня подвизите на юнака,
преминал планините, върховете
и стигнал по далечните морета
с ботушите си кални във атака!
Сега от моите паметници бели
аз виждам похода към вековете
и нека моята кончина свети
като звезда над родните предели!
Ний бяхме много, паднахме във боя,
фугасата дълбоко ни зарина
със бели взривове като коприна.
Но ето ме, аз ставам от покоя
и качвам се на паметника горе,
със свои думи да ви заговоря!

Родио моя, минаха години
на приливи, победи и погроми!
Аз бях боец през дните на Октомври,
когато в твоите равнини загинах!
Сега те виждам как си възродена
след походи, погроми и победи:
в полята ти едрят слънчогледи,
лозите сплъстят пътища зелени!
Покойните бойци сме утешени,
че твоето величие се ражда,
кълнило в наводнения и жажда,
че новите бойци са устремени
да защитят полето и завода
и бликналата радост на народа!

София

Ако спреш там, където започва «Дондуков»,
и огледаш паважа със жълти павета
и големите сгради на Центъра, дето
светлини като гълъби трепкат и гукат,
припомни си за стария град на еснафа:
за сладкарница «Роза», за «Братя Крушарови»,
и за киното, и за Бохара — сарафа
зад прозорчето малко с брадица прошарена!

Те отдавна потънаха в прах и забрава,
както старите книги на стария Чипев,
който Вазов издаде, разтвори очите
на безбройни четци и за слава тогава
едно малко дюкянче остана до киното
да блести като месец над стара руина —
и то бе от строежите бързо поринато,
само избата като чудовище зина.

Там, където стотици живяха и пяха,
като плъхове сплъстени в малки дюкяни,
и в мангалите топлеха своите рани,
много бури вековната пепел отвяха.
Днес се дигат големите каменни сгради
и от изгрев до залез трептят отражения
върху камъка чукан, дълбан и огладен
и човекът минава и гледа с вълнение!

Тоя град на вековните друми към изток,
със горещи води, с планина до небето,
твърдина на владетели с древни калета
днес е нашата столица ведра и чиста!
Тя споява народа ни през вековете и
възродява живота със нови завети.
Тая София, дръзнала във пълнолетие,
като бисер под Витоша вечно ще свети!

Майски припеви

1

На прозореца на мойта мисъл
славейт отрано е запял,
че Балканът с четка бе изписал
живописен път до Дълги дял.

Сред зелено, в сините простори —
бяла мечка — дивният Купен
с бурите и с преспите говори,
в небесата ведри извисен.

Тук са минали добри войводи:
и до днес по урви и скали
родна песен облаците води.

Тя се носи с белите мъгли,
слиза долу в равното Загоре,
всеки дом за радост да разтвори!

Тая майска песен на гората
с росните листа и синя бръст,
извисила до небето ръст,
дава буен трепет на сърцата!

Че през май гората се надига
и запява неуморен славей,
да надпее жълтата авлига
по градини, буки и дъбрави.

Че на вечерите в полуздрача
като пламнала дъга прелита
над брези и борове къдвача.

А сърните с огнени копита
се оглеждат в извори студени,
от луната ярко озарени!

Майски прозорец

Майския прозорец ли разтвориш
да погледнеш ствола на тополата —
слънцето със хората говори
как тополата расте в простора!

Как под китните дървета светят
белите забрадки на жените
и лехите, с ягоди покрити,
шъпнат от лъха на ветровете.

Тая песен звучна и далечна,
придошла в покоя на душата,
както негата из равнината,
се понася волна и сърдечна.

Тук човек сърцето си залага
да извади от земята радост:
нежен плод от ягоди и младост,
упоен от слънце и от влага. . .

Майския прозорец ли разтвориш
към света, потънал в плод и пролет,
хвърляй любовта си в нежен полет
да достигне сините простори!

Моят дом

Моят дом е под небето,
озарен от ярките звезди —
звезден дом на моите деди,
сътворен от вековете! .

Върху покрива му светят
слънцето и ялната луна
и под ярката им светлина
се разтварят цветовете.

В тая слънчева градина
цъфнат розите на пролетта:
тоя дом и тая красота —
те са моята родина!

Реки

От планинските недра водите
идат като бисери сребристи,
отразили небесата чисти,
слънчевия блясък и звездите.

Радва се човекът на реките
и на бързеите им пенливи,
разлюлели многозвучни гриви
и облели с радост равнините.

Той застава между бреговете
и надипля камъните речни
да възпре стремежите им вечни.

Тъй човекът сваля върховете
и вода обилна им простира,
своя лик да видят в язовира.

Знамето на вечността

Загадките във тоя свят са ясни
за всеки, който вече е разбрал,
че идват дните още по-прекрасни,
човекът щом от земната си кал
измъква своите чизми на войната
и ги захвърля ядно в пропастта
и за партенки скъсва знамената,
издигнал знамето на вечността!
Под него, като вейка многогранна,
ще спрат народите за отдых тих,
за да превържат тежката си рана.
Тогава нашият възторжен стих,
роден във ужасите на войната,
ще слезе по-дълбоко във сърцата!

Орелът

На зъбера на вечността стои орел,
той гледа към долините и към селата:
летял е толкова години в небесата,
видял е как селякът с ралото оре.

Видял е той стада по росните бърда,
заслушан в песента вековна на звънците,
и как ергените залибяли момите,
и раждали се бързоногите чада.

Живял орелът сред планинските гърди,
а долу в равнините никнели селата
под белите и нежни мрежи на мъглата.

И той видял, че многошумните води
потекли през полето като сребърна пътека
и спрели до селата бели на човека.

Поет

Когато аз нападам тоя свят
с оръжия от думи безсърдечни,
аз искам да прозра в словата вечни
желания и мисли по-далечни
и искам да загина в тоя свят,
прострелял си със мъдрости сърцето.
Че аз обичам смелите поети,
възпели и земята, и небето!
Че аз обичам нежния поет,
не който е възпял велможи знатни
и в отражения от чаши златни
е дирил истините непонятни,
а оня стар и вселюбим поет,
роден до чергата и до кожуха,
под стряхата, където вятър духа,
и нямал е ни отдих, ни разтуха!
Такъв да бъде нашият поет,
роден във скута беден на народа,
и да започне мъдрата си ода
в съзвучие със цялата природа!

Песен

Другарите ми няма да забравят
и песните, и радостта сърдечна,
която между нас остана вечна,
понесена из родните дъбрави.

Там корени и древен мъх са свили
венци от влага и кълнило семе
и радват ме народните поеми,
до небесата своя стълб извили.

Живели са мислители, поети,
по канари и буки издълбали
на мъдростта най-вечните скрижали.

О, нека в нашия живот да свети
най-мъдрата и вдъхновена мисъл,
народът дето в песни я написал!

Разговор с вятъра

Вятърът слезе надут — на завоя
срина върбата, тук гътна качето,
плисна си с яростни шъпи лицето
и по градината стъпка шибоя.

Вятърът влезе при мен из коминя,
мрачен застана сред моята стая;
гледам го, искам и аз да узная
саждите той ли разтри по килима?

— Имаш съмнение? — той ми говори. —
Аз съм дошъл да ти кажа днес: здрасти!
Много се дигаш и много пораста,
вириш главата си все наннагоре!

— Стой! — му извиках и тръшнах вратата.
Той се изправи — лицето му бяло:
— Удряй, разбий и това огледало,
дето се взираш да видиш душата! . . .

Тя е загубена — няма я вече!
Ти я притисна в суетност и слава:
никой за нея стотинка не дава,
щом от народа и тя се отрече! . . .

Гледам — луната лице откроява,
вятърът с удар разбива стъклата:
влезе луната спокойна и свята,
пълна с любов, тъй както я славим.

Тръпки ме лазят, аз искам да споря,
искам със себе си аз да говоря:
прав ли бе вятърът с тия раздори,
дето пици по гори и простори?

СВАТБА В РАВНИГОР

Селото бе скътано в горите
до ливади, с много цвят наситени,
и живяха бедните му жители
при леговищата на козите.

А под тях димеше равнината
в синевата модра на лозниците
и лъчите сплитаха по спиците
мрежи от седефи и позлата.

Гледаха отгоре винобера
как кипи и ври до коловозите
и се вият в равното обозите
до безкрая пристан да намерят.

2

Тъй живяха селяните горе
със мечти за долната земя,
за лозите в равните поля,
легнали под сините простори.

Но земята чужда бе в полето —
на стопанството от Равнигор,
със постройки бели и обор,
грабнал залезите на небето.

3

Трудно е човек да се придума
друг живот със обич да прегърне;
свикне ли със плета си от търне,
дето пада есенната шума,

той му става скъп и нежен,
любовта му в търни го заплита
и не вижда мъката си скрита,
утаила сълзи и копнежи!

4

Наплоди се равнината с грозде,
наплоди се с орехи големи;
няма ги ни коса, нито дрозда
да изпеят своите поеми.

Малки са ръцете на човека
да приберат рано плодовете,
а белеят хиляди пътеки
с тропота неспирен на конете.

5

Равнигорци дружно разговарят:
нужни са ръце, мъже големи,
та плода на длани да поемат,
слънцето на гръб на натоварят!

Че в плода е слънцето наляло
бисери и чиста медовина
и се пръска цялата долина
като нажежено огледало.

Равнигорци тръгнаха със плоски,
разветрели кърпите си бели:
канят близките си другосели
да им дойдат в Равнигор на гости.

Но човек придумва ли се лесно?
Пият вино, пеят и се мръщат.
Та забравят ли се стари къщи
и това сияние небесно!

Някой рече: спите при козите,
а животът долу разцъфтява,
хубав като нашата тинтява,
но тя украсява годините!

Слово на председателя

Гости сме ви надошли отдолу,
от стопанството на Равнигор.
Виждате го нашия обор,
легнал между белите тополи!

Имаме си и лозя, и ниви,
гривеците ваши са при нас,
че се рее житеният клас
като откоси и конски гриви!

Тук ще напасем стадата бели,
с ягнета гори да наплодим;
от огньовете да литне дим,
бял като непредени къдели!

Вий ще слизате по равнините
да събираме плода узрял,
като пълни стомни натежал
и неизброим като звездите!...

Слово на горния селянин

Рекъл е един мъдрец отколе,
че човек се ражда да умре!
Но животът е като море —
то му дава тласъци и воля!

Който мисли, че животът свършва
до постелята му козинова,
той не вижда цялата обнова,
а от мъка пръстите си кърши!

Тук са придошли за нова сватба
равногорци с вино и пелин;
канят ни да идем до един,
дружно да въртим едната брадва!

Радват се децата като птици,
кацнали по клони и плетища,
че ще видят долните стърнища
и плода на старите лозници!

Че извиха на хоро голямо,
че кларнето свърна ръченица;
де да видиш, майко мъченица,
води го и трезво, и пиано!

Който има ниви и ливади,
да ги пише на черна камина!
Дружно хоро — на добра година,
радост и за стари, и за млади!

— Лъжат ви! — извика Голигърдъо.
 Ще ви вземат двора и имляка
 и върху коминя ви ще кряка
 свраката като от Голо бърдо!

Равнигорци за слуги ви канят,
 да им вадите с ръце картофа,
 да събирате плода във кофа,
 а за вас трохите да останат!

Малко му потрябва на човека
 от възторга си да се откаже,
 щом една вързула се покаже,
 да му спъне земната пътека.

Спря тъпанът, млъкна и кларнето,
 равнигорци кърпите прибраха
 и от стрехите дъждът затрака,
 помрачил земята и небето,

При раздяла хората са мрачни,
 даже и хоро да са играли;
 люшкат се от радост и печали
 като облаците непрозрачни.

В долната земя, покрай Лозица,
грозде като жълд наедрява,
а по синорите кощерява
полюлява сребърни ресници.

Да им сринем синорите стари,
както нашите във Равнигор,
и добитъкът в един обор
своите въздишки да стовари!

Мислите са леки като птици
и желанията идват леко,
но е тежък като чук човека,
омотан в житейските си спици.

Но когато иска да разпери
на душата си крилата чисти,
той трепти със пролетните листи
в полет щастieto да немери.

Легна есен в равнините голи,
дигнаха се розови калпаци
върху бъчви, постави и каци
под шума на голите тополи.

Тикнаха ръцете си в джобове,
перести като петли напети,
равнигорци с празник са заети,
с празника на добивите нови!

Че разчу се по земята ширна;
от Лозица до Камчия луда:
равнигорци сътворили чудо —
от земята правят и коприна!

Напластили ймане голямо,
слънцето над селото им спряло,
къщите посипало със бяло,
избуяло житото до рамо!

Щом ни канят, що сме упорити!
Ставайте стадата да завърнем,
да изгладим синори и търни,
да забравим мъките си скрити!

Заправи се сватба невидяна
между три села по златна есен,
заправи се с веселата песен,
що отекна горе до балкана,

Че се спряха и води студени,
че замлъкна вятърът в горите;
птиците, в корубите си скрити,
литнаха към село устремени.

В Равнигор се сватбата заправи,
тирнаха хорото до Лозица,
после рипна пъстрата редица
и достигна Горната дъбрава.

Селото се вдигна от горите,
писнаха кавали и ручила —
кой събуди тая страшна сила,
че раздруса с тропот планините?

Силата е рожба на човека,
 тя споява мислите му чисти,
 като дъб напролет го разлисти
 и му сочи бялата пътека,
 по която с търнокоп да мине,
 по която пак ще се възвърне;
 радостта на сън ще го прегърне,
 ще възлезе с белите комини
 да погледне своите градини
 и водата в вади утаена
 до тревата росна и зелена.
 Силата човешка ще надмине
 и машините, и ветровете,
 плиснали вълни над бреговете!

Да се казва в нови дамаскини,
 да се чуе и да се прославя:
 селяните слизат от Дъбрава
 с бодростта на небесата сини,
 над ушите с алена иглика,
 а жените със забрадки бели
 и лъчите кърпи са прострели
 на рога на старата мотика.
 От Лозица песен се долавя:
 глъхне сватбата по равнините,
 никне жито, вят се орлите
 и животът в Горната Дъбрава
 като нова пролет се изправя!

ПЕСЕНТА НА АВЛИГАТА

Песента на авлигата

1

Има песни сърдечни и нежни,
що живота с любов са прославяли,
но запее ли в явора славеят,
песента му в полята безбрежни
от умора душата въздига,
после идва покой и затишие,
а в съня на вековните лишеи
се обажда вечерна авлига.
Тя човека наново възражда
и той тъне, унесен в мечтания,
заличава и скръб, и страдания,
после става и в своята жажда
с песента нанагоре се дига
към далечната вечна авлига!

Мисълта е и песен, и жажда
 да отгатнеш езика на славея,
 между птиците да се прославиш,
 че певец много рядко се ражда!
 Аз обичам от всичките птици
 на авлигата нежната песен,
 че гласът ѝ, в горите понесен,
 разлюлява треви и пшеници,
 а жените в забрадките бели,
 в изобилния плод на полето,
 като птиците що са занели,
 и те чакат да трепне сърцето,
 както в песен житата се дигат,
 огласени от тая авлига!

И в душата трептят много струни,
 разлюлени от вятър и песен;
 златно слънце ли в нивите блесне
 и житата с усмивка целуне,
 всеки мъж се заглежда нагоре
 дали облак дъждовен се дига,
 а жените в размумка говорят:
 щом запяла е тая авлига
 от зори по гори и присое,
 ще се вгънат полята от зърно,
 семената със крини да върнат,
 после дъжд в тишината на зноя
 ще се спусне до вечния корен,
 във земята родилна разтворен!

Ако искаш да чуеш авлигата
 как извива гласа си сърдечен,
 ти на жътвата с гребена вечен
 нареши си душата и дигай се
 пред комбайна железен на времето,
 пред сияйния ден на живота,
 който сее със златния протък
 на човешките подвизи семето —
 ти тогава ще чуеш, че птицата
 е крепила със песен човека,
 да се вира все по-надалеко
 и преминал със плуг през орниците,
 набраздил до безкрай равнините,
 той лови със ръце светлините!

Рози

Розите във моята градина
 посади ги оня градинар,
 който от година на година
 губеше от своя мъжки чар,
 но говореше с усмивка скрита:
 всяка сутрин рози поднеси
 на жената, още в сън покрита,
 на момиче с огнени коси,
 че животът е любов и нежност,
 но увяхва с розовия цвят:
 само който в лунната безбрежност
 брал е розите на тоя свят,
 ако не цветя, поне бодлите
 ще му спомнят и за младините!

Косач

По тревата е ситна роса поросила,
аз съм сам, планината е чула за мене,
как луната блести върху мойто косило
и постила пред него коприни зелени.

Ако легна до тая вековна дъбрава,
по лицето ми ще се изсипят звездите,
ще заспя и коситбата аз ще забравя,
и смущение може да легне в гърдите.

Но не питай защо разговарям с луната
и съм сам, и кося в тия нощни ливади,
и обичам да слушам звъна на косата.

В ранно утро ще дойдат девиците млади
да обърнат сеното на буйни къдели,
че косач като мене не са те видели.

ГОРА ЗАКРИЛНИЦА

Реките се събират в равнините

1

Животът е закърмен в равнините,
но в полета към висините модри
човекът е вървял със крачки бодри
да слее мъката си със звездите!
Потънеш ли в горите и в скалите,
там има нежности и росен мъх
и ти поемаш тоя вечен дъх
на дивната природа многолика.
Неземните желания велики
в душата ти наливат зной и чар
и ти като небесния овчар,
разтирил пламъците звездолики,
подпираш се на своята тояга,
която до небето се протяга!

Най-скъпият ми дом е планината
и облаците — нежно покривало;
това е то — първичното начало
на любовта ми, вплетена в борбата.
Шумят гори и сливат се реките
със Дунава и с родната Марица;
над равнините бързокрила птица
предвожда облаците дъждовити.
В това сияние на планините
расте като легенда и човекът
от своята неведома пътека
да стигне изворите, висините
и там по вълчите и кози дири
за себе си звезда да издири.

От памтивека аз летя нагоре
и струва ми се, че под свода звезден
животът ми в скалите е загнезден
и аз с орлите мога да говоря,
но те са волни птици във простора
и сенките им падат в езерата,
а аз нареждам в стихове словата,
да мога с сенките им да говоря.
О, колко са далечни тия мисли:
със птиците да си другар сърдечен,
от волни възжелания облечен,
да бродиш срещу ручейте чисти
и бодър да се върнеш в равнините
при устията тихи на реките!

Родопска сюита

На Станислав Сивриев

1

Иди в бездънните Родопи
да чуеш шепота на бора,
как топло хората говорят
и песните им като снопи
красят бърчини и въртопи,
как гайдите зоват всемира
да слезе в шарената свила,
как своя нежен глас извила,
момата радости намира!
О, тая неизменна сила
на мъдростта и планината
душите като в сън събира
с вековната Родопска лира,
която с песен многогласа
горите радостно оглася!

2

Преминеш ли поляните на Рожен,
да чуеш оня беломорски вятър
как шъпне на тревите и цветята,
ти тръгваш с мислите си по-възторжен
да минеш стръмнините и горите,
да слезеш в белите родопски къщи,
в които тоя вятър се завръща,
излял деня в полите на момите
и тръгнал с гайдите към Рудозема,
повел русалки, дивеча и змея
през дивните поляни на Орфея,
огласяни от древната поема,
прославяла тъгите на народа,
навлязла днес със вятъра в завода!

Рисунки

1

В скръбните очи на есента
има много ярки цветове,
отразили златните листа
с образа на зрели плодове;
в скръбните очи на есента
има радост, плам и ветрове,
що разнасят вредом песента
от поля, гори и върхове;
в скръбните очи на есента
се оглеждат всички планини
и прииждат в злачните места
на деня спокойните сърни,
на нощта безбройните звезди,
да наkichат земните гърди!

2

Като стигнеш в умора до хижата,
раздени си душата на прага,
тя ще влезе пред тебе загрижена
да изтрие студената влага,
да долее във чайника смисъла
на планинската вис многолика
и ще видиш, че тя е изписала
по стените картина велика;
надошли са с въжа катерачите
и мирише на бор и на смазка,
а застанал пред всички, пазачът е
приютил със сърдечната ласка
от далечните крайща в България
за нощувка добра планинарите!

Аз не зная дали ветровете
 имат пътища по планините,
 но когато шумят върховете
 и дихание слиза в горите,
 то тогава дърветата вият
 и замират във воя тъжовен,
 падат лишени в стъпките диви
 и задава се облак дъждовен,
 може град да простреля простора,
 но дърветата с горския шепот
 помежду си в раздумка говорят,
 че това е другарство и трепет:
 да издържат в борба и несгода
 срещу цялата земна природа!

Аз съм слушал най-нежния шепот
 на дърветата и на листата;
 те разказват, че горският епос
 е налял чистота във душата,
 че скалите, потънали в сиво,
 се изправят, да може туриста
 да ги види могъщи, красиви
 и по мъчния път да очисти
 и страха, и съмнения лишни,
 да привикне в борбата нагоре
 по раздоле, бутраци и лишени
 и да гони, да гони простора
 несмутим, несломим в ветровете
 да обгърне с душа върховете!

ЛЕТОПИСИ

Боянската църква

1

Тая древна обител, творена
от незнайните българи стари,
е прикътана в пазва смирена:
тук са минали много овчари
с бевреци и бели одежди
и подпирали слънцето с гега;
преживели те много промежди
по рътлини и ръжена лѐгал,
но звънът на стадата им руни
вдъхновявал добрия строител
и той зидал в нощи пълнолуни
и от камък изваял обител,
живописната църква в Бояна,
що народна светиня остана!

Тоя вечен зидар във живота,
 който зида стени, манастири,
 и въздига в вековните дири
 един паметник малък и кротък,
 но пред него застава човекът
 да прозре на годините мрака,
 да отскубне последната драка
 от житейската своя пътека,
 тоя вечен зидар си остава
 като паметник в нашата мисъл,
 че живота той в камък е вписал,
 но след него със своя прослава
 живописецът идва и слага
 на душата си нежната влага!

Погледни как блести Десислава,
 озарявана от цветовете
 и запазила през вековете
 за художника вечната слава!
 Калоян е с брада, старобългарин,
 и понесъл е храма на длани
 към иконите, в злато ковани,
 и пред царя велик и премъдър,
 до когото царица Ирина
 във сияние, позамечтана,
 не поглежда дори Калояна,
 че художникът в тая картина
 е изписал жена му красива
 как от нежност си устните свива.

Между всички царе и светии
 като праведна свещ си остана
 първобитният шоп от Бояна
 със добри и със зли орисии:
 Тук прииждат коли отдалече
 и стоварват най-показни люде
 да положат пред царското блюдо
 своите мисли и пламенни речи,
 а Боянецът гледа смирено
 и гадае за своята участ —
 как до тоя, планинския ручей
 и дедите му пасли овена,
 в крепостта са търпели обиди,
 но са казвали мъдро: «Че быде!»

Легенди от Жеравна

Къщите на Жеравна са стари,
 колкото народът е живял,
 от неznайни времена събрал
 по къшли, гори и пологари
 звездното небе на планината
 от сагмал и матори овни
 и ги стригал в слънчевите дни
 с ножицата златна на луната,
 че и залезът се спрял да гледа
 вълната и снежните руна,
 разпилени в Стара планина
 като преспи и като легенда;
 в Жеравна кавалите запели
 и моми хорото залюлели!

Селото, във песните се казва,
 процъфтяло под небето синьо,
 наедрили пояси и пазви,
 че дошли женитбени години,
 от хора се свели планините,
 от вретена спряла веселбата,
 че мъжете свивали абите,
 тръгвали на юг към равнината,
 а напреде им стада несметни,
 кучета, на геги слънце спряло,
 позлатило друми и пътеки,
 спрели под небесното орало
 да ги срещне по-добрата зима
 с минарето на «Султан Селима»!

Имало години овцевъдни
 и сагмалът рано наблезнил,
 че от снежната вода напил
 и поел към равнини отвъдни,
 през карамургаши и долчини,
 там до Дунавските брегове,
 дето паша с пролетта зове
 шилета из небесата сини
 и кавалът с нежната си песен
 е принесъл дъх от планина
 в тая необятна равнина,
 да се чуе до далечна есен,
 че от Жеравна са тук дошли
 за домовина и за къшли!

Тоя древен път на скотовъда,
 в който той брои звездите вечни,
 спира в Жеравна под пътя Млечен,
 дето българинът ще пребъде!
 Къщите говорят, че народът
 има чувство и дълбоки мисли,
 щом с ръка неръкотворна писал,
 покривите, стълбите и подът;
 щом от бук е ваял красотата
 да се сливат изгревът и здрачът
 в стрехите, които зиме плачат,
 лете, що тежат като гората,
 нежността приспуснали на пруста,
 да мълвят за старите изкуства!

Правнук

Каква бе тая сила всемогъща,
 която ме поведе в своя път,
 та с летни сеновали ме прегръща
 дъхът незрим на родния ми кът,
 където старите деди с бради
 посрещали са слънцето голямо
 и носили го върху голо рамо,
 то спало на косматите гърди,
 изтърсвали го в огнената плява
 и тръгвали, преди да зазори,
 да дирят препитание и слава.
 Тогава из вековните гори
 над люлката ми долетяла песен
 от птиците, заминали наесен!

Деди, деди от минало неповторимо,
 дробили хляб, изпичали в жарава жълъд,
 във пазвите си носехте сокол и гълъб,
 ливадите засявахте с вековна трина,
 но то премина като сън, като премеждие:
 соколът грабна гълъба и го отнесе,
 а перушина от небесните навеси
 над нивите припадна като бяла прежда.

Животът тръгна с трактори по равнините
 и вашето трикрако столче под водника
 блести във своята старинност многолика
 и в смяната на дните и на светлините
 заставам аз като правнук на старините
 и мисля как ще преоравам бъднините!

Към бъднините се стреми човекът,
 посеял ягоди по равнините
 и преорал годините на века,
 заприщил слапеите по реките,
 От тия вечни сили той събира
 копнежите на своята промисъл
 и с блясъка на златната секира
 по дънерите летописи писал:
 Стани, народ, вземи си свободата
 и разпрегни съдбата си на воля
 и с пеперуди примами децата
 да залеся най-новата ти пролет,
 не с тъжните усмивки на дедите,
 а с веселите ягоди в браздите!

Децата и надеждите на века
се сплитат във сияние златисто;
пробужда се от своя сън човека
в леглото си избелено и чисто:
творец в дълбоки мини и залежи,
той вечер по-доволен се завръща,
че залезът със златен сърп бележи
пътеката към неговата къща.
Това е то поезия и свила,
втъкани във безоблачната мрежа,
дали на човека труд и сила,
с които той в небето ще се вреже
и пак към себе си ще се възвърне,
правнука си със нежност да прегърне!

СТАРОБЪЛГАРИ

Лиричен епос

Миналото

1

Настоящето въвежда в грядущето

В историята има две пътеки:
едни създават, други разрушават;
едната е творена от човека,
а другата е тесана за слава
и в нея са загивали в робия
през вековете нечовешки сили
да зидат крепостите за ония,
на власт които са се извисили,
за да царуват в пир, незастрашени
от чужди врагове и свои роби:
такава е съдбата несмирена,
разтворила вековните утроби,
където между роба и царете
една звезда на свободата свети!

Поетите са пели нежни песни
за страсти и събития големи,
написали са стихове, поеми,
разказали премъдрости чудесни;
едни ги е забравата покрила,
а други са умрели неродени,
останали са само вдъхновени
слова и мъдри мисли многокрили,
които е творил с любов поета,
поучен от народа многолетен
и от живота му голям, несретен.
О, мисли мои, все така летете,
върнете се назад към вековете,
народа си добре да разберете!

От степите незнайни и далечни
един народ с конете си в раван
положил в равнините своя стан
до брегове и устия поречни
и в шатрите от тъкани и кожи
свалил забун, панджак и ямурлук
и къдрави калпаци на каук;
наклал огън за своите велможи,
в точила острил копия, маждраци
и лъскал сбруите с вековен тлак
от изгрев, докато припадне мрак.
Калявали се славните юнаци
за поход към далечната страна,
посипана с цветя и светлина.

Легендата за дивната страна
 горяла във душата на народа
 и дирил той пролуките и брода
 да улови оная светлина,
 която в розите налива чар
 и подсладява сливата и грозда,
 където чучулигата и дрозда
 възпяват тоя поднебесен дар.
 И тръгнала безбройната войска,
 след тях децата в скута на жените
 простирали ръце към висините
 и стигнали до буйната река,
 през нея се нахвърляли с конете
 и пяната заляла бреговете.

Какво сияние и жар в полята,
 просото с кичури големи блика
 и с нежни ласки жълтата иглика
 разлива в равнините красотата.
 Земята с плодородие обилно,
 в лозници и в габровени смотана,
 закътана към юга от Балкана,
 да не превалят ветровете силни,
 дарила е долините чаровни
 със славеи и птици многогласи,
 а сълзите от писаните стомни
 се ронили да освежат полята
 със вечните потоци на водата.

Заселили се нашите прабългари
 в земите непокътнати и злачни,
 в горите като облаците мрачни
 и планините на раван прехвърляли.
 Блестял перчем с калпаците самурени,
 а на седлото копия и прашки
 засенчвали и изгрева, и бурите,
 Приседнали за отдик върху сbruите,
 заседнали в колиби и във къщи,
 те станали владетели могъщи.
 И обичаят древен на тургутите
 до Дунава, морето и Балкана
 като закон държавнически стана!

Царе, боляри и войводи мрачни
 иззидали от мрамори дворци,
 народът носил матори, овци
 и плодове на полята злачни.
 Нали владетелят това и иска:
 несметни даждия от хляб и плод!
 Блестял трудът на целия народ
 във мраморните изгледи на Плиска.
 И във дворците с краски многозлатни
 най-знатните мъже пред своя цар
 очаквали владетелския дар:
 дъха на пасбищата необятни,
 плода, заченат в буйните лъки,
 и полъха на бистрите реки!

Ти, наш преславен град на старините,
 на царските корони и престоли,
 на блясъците, минали отколе,
 огледал се на Янтра във водите,
 живял със подвизите на дедите,
 опожаряван от врази и свои
 и спепелен над речните завой,
 заставал си като един в бедите
 и с копия като горите гъсти
 възпирал си и слънцето в небето
 над крепостите денем да не свети;
 обсадници налитали на кръста,
 но падали под Царевец разбити,
 от пясъци и наноси зарити!

С легендите забравени и стари
 погинали вълшебните дворци,
 останали посърнали венци
 от камъни претлеяли в пожари.
 Реката, утаила вековете,
 до зъбери, завой и скали,
 старинната си песен ръмоли
 и носи вечен тлак край бреговете,
 Една къщурка до водите свети,
 останала от старите деди
 с извезани прозорци и греди.
 Тя нощем разговаря с ветровете
 и върху нея пълната луна
 разлива изобилна светлина.

Тук някога са минали царете
 години на войни и изпитни
 и зидали окопи и стени
 да спрат стрелите зли на враговете.
 Народът влизал в каменните кули
 до бойници и изкопи с вода
 и пъплели човешките стада,
 додето черен облак ги притули.
 На Царевец блестели са дворците
 и царят дигал позлатен потир
 към нощната и многозвездна шир.
 Тогава вино слагали слугите,
 додето песента не прозвъни
 на царя със придворните жени.

Владетели, велможи и боляри,
 заринати под камъни и пръст,
 над вас блестял е може би и кръст,
 но днес върху останките ви стари
 гадаят мъдреци и историци
 потайните на вашия живот,
 нерадостта на бедния народ
 и храбростта на гордите войници,
 загинали за царските доспехи,
 захвърляни във буйната река
 от вашата безжалостна ръка.
 Дъждът ридал от каменните стрехи
 и в улиците тичала скръбта
 за милост срещу царската врата.

Един народ, израсъл като габър,
 без влага между сухите скали,
 загледан по небесните орли,
 от корен избуял и станал храбър,
 коне разпрегнал низом в равнините,
 овни повел с цафара и кавал
 и песента му екнала на жал,
 напълнила горите, планините,
 земята зашумяла, закипяла,
 закапал оня непроливен дъжд,
 повеял вятърът в просо и ръж
 и лунен сърп над жътвата узряла
 огрял и спрял, да види цял народ
 надеждата на своя земен плод.

Покрусени са нашите надежди!
 Разтварят се кованите врати
 и конник пред хоругвите лети,
 и царедворците за бой извежда.
 Наредват се боляри и велможи,
 прислугата в притихналия двор,
 владиците запяват в тъжен хор,
 забулени във черните си кожи,
 народът ги посреща натъжено
 и под небето простият войник
 застава мирно, устремен, велик;
 тогава царят казва вдъхновено:
 — Народе мой, отиваш на война!
 Да бъде мир, да бъде светлина!

Заплакали горите, планините,
 заплакали сиротните жени,
 забулени от тежки изпитни
 и в погребите каменни зарити.
 В очите на децата изгладнели
 луната отразявала скръбта
 и в тая нечовешка нищета
 над Царевец звездите не огрели,
 до къщите полазила разруха,
 пресъхнали студените чешми
 и нощем в непрогледните тъми
 над крепостта безжалостният бухал
 раздухвал мъката със жален вой
 и късал с нокти нощния покой.

Покойници, вий няма да съзрете
 останките на старите дворци,
 където ви обсипваха с венци
 и тръгвахте за царя си да мрете!
 Заклети в копия непобедими,
 простенали от рани в боя лют,
 вий няма да намерите приют,
 прегръдки на деца, жени любими;
 орли ще се извиват в небесата
 и вятърът в бодили и трева
 ще разнесе последните слова,
 с които сте проклинали войната.
 Покойници, простете в тоя час!
 Децата ви ще отмъстят за вас!

Прочу се вредом българското име:
 далеч по византийските земи
 прославата му векове гърми
 с войници храбри и непобедими!
 Неповторими подвизи, победи,
 вериги върху робските ръце,
 но тръпне всяко майчино сърце,
 окъсаните войни като гледа:
 Победата ги в Търново довлече,
 а те, орли с отпуснати криле,
 накуп се трупат по Марно поле.
 Шумят над робските и чужди речи
 стихии на зимните мъгли
 с ята от черни гарги и орли.

Една жена, прибулена във черно,
 до робските сърца се доближи;
 над голините едър сняг снежи
 и нейде бий клепалото вечерно.
 Навярно тя сред робите ще дири
 усмивката на своя скъп любим,
 пленен от българин непобедим
 и в робството си пак глава навирил.
 Раздвижиха се черните редици.
 но никаква усмивка не огре
 в човешкото посърнало море;
 тя мина между чуждите войници,
 в очите ѝ напираше скръбта
 от тая нечовешка нищета.

На царското сърце една робиня,
 в държавата най-първи господар,
 любовница на гордия ни цар,
 това бе тя, красивата гъркиня!
 Такава е съдбата на мъжете:
 навличат ризници, издигат меч,
 а в нощното легло любовна реч
 ги свлича на жените при нозете.
 Такъв е и животът на царете:
 по Търново легендата мълви,
 дворецът притаен в нощта не свети,
 а враговете дебнат отстрани,
 при царя вмъкнали жени, жени! . . .

Властта опиянява, възгордява,
 сърцето задебелява от лъжи;
 властта донася почести и слава,
 в душата като паяци кръжи
 и ниже тя неведомите мрежи,
 в които царят с кървави ръце
 съдбата на народа си бележи,
 останал без любов и без сърце.
 Съмнения бушуват и в комини,
 когато волен вятър заиграй
 да освежи тревожната родина,
 и царят с меч отсича: то се знай,
 предатели напират към дворците,
 измамили дори и мъдреците!

Съмниш ли се във своите другари,
 повикай ги на разговор сърдечен!
 Подлецът само всички ще превари
 да разгадае твоя блян далечен,
 с приведена глава ще се подмаже
 и ще възхвали дързостта ти смела,
 че ти си най-възвишеният даже,
 застанал на народа си начело!
 Това е истината в вековете,
 в историята тъй неумолима,
 любима и творена от царете!
 Останалите люде нямат име:
 те носят на победата венците
 и ги полагат тихо пред дворците.

Щастливи са били ония войни,
 които са се върнали в живота,
 оставили далеч полята бойни
 и строя на погиналата рота.
 Щастливи са били и равнините,
 които са приели в скръб мъжете,
 окъсани, унили и разбити,
 обрулени в дъха на ветровете;
 от щастие са плакали жените,
 прегърнали мъжете си любими,
 завърнали се живи от войните:
 със нежни думи и неповторими
 мълвили са за любовта сърдечна,
 която тляла и остала вечна!

Потайна е душата на народа:
 тя радва се на нежните дихания,
 на полските и горски очертания
 и от звука на цялата природа,
 но тя понякога унива в мъка
 и зърното, което е посявала,
 с един замах плода му е скосявала
 и в себе си опъвала е лъка.
 Душата, изградена във кипежи,
 в копнежи по борби и изпитания,
 разкъсана от мъка и желания,
 бунтовница във своето стремление,
 раздипла с ярост скъсаните мрежи
 и ги захвърля в морското вълнение!

Земята е родилница всевишна
 на кукуруз и истини безмерни;
 летят в просторите орлите черни
 и славеи пее в къдравите вишни.
 Човекът гледа, слуша и се радва:
 дали за него всичко е творено,
 или и той като добро вретено
 в природата едно влакно мотае,
 навива го на пръсти и на длани,
 прехвърля го на лакът и на палец
 от изгрева до огнения залез!
 Земята с плодородие го храни
 и в нейните обятия човекът
 е черпил радост милиони века!

Творец е оня, който носи смелост
и я раздава като дар обречен,
тоз, който влиза в огнената челюст
на боя настъпателен и вечен,
тоз, който има мисъл да отгатне
кое е ценно или непотребно
и обкръжен от люде многознатни,
да вижда как желанието дребно
надига се, подpira и небето,
живота с мъдрости да направлява,
без топлина и дарба на сърцето.
Творец е оня, който повелява
на своята душа да бъде чиста
като реката горна и сребриста!

Разбраха вече старите боляри,
че пламъкът в краката им гори,
одеждите — опърлени в пожари,
и царството им черен мор мори.
Народът само, като гъсто ято,
накацал върху кули и стени,
ръце простира в огненото лято
и чака милост да го осени.
Но кой ще изрече слова могъщи
и нищите с любов да ободри,
оставили в погибел своите къщи?
Прииждат те от ниви и гори,
останали без вяра и войводи
и чакат патриарха да ги води!

А патриархът, във вериги окован,
 изправен сам, единствен на стената,
 очаква горд стоманения ятаган.
 Джелатинът издигна ли за сеч ръката,
 тя под небето синьо се вдърви
 и тъй като знамение се там изправи.
 Народът зашумя и в радост промълви:
 «Добра поличба е за нашата държава!»
 Евтимий се изправи горд и несмутен
 и позова скърбящите на път далечен,
 където изгревът започва своя ден,
 където няма робство във живота вечен
 и българите по долини и бърда
 ще свият с нова вяра своите гнезда!

Народната тъга е като слънце,
 която стопля влагата напролет,
 за да набъбне житеното зрънце,
 да избуи във своя чуден полет.
 Народната тъга сега се срина
 като вековната голяма крепост,
 където от година на година
 царете и болярите в нелепост
 дълбаха изкопи между народа
 и той в омразата си непрогледна
 изпусна и жегъла, и повода
 и неговата песен всепобедна
 замлъкна върху Царевец прославен,
 в пожари и народна кръв удавен.

Единствен патриархът го поведе
 през мътната и кървава река,
 издигнал срещу слънцето ръка.
 Народът, вдъхновяван от победи,
 сега пред робството непоносимо
 върви покорен и навел глава,
 но шепне със възторжени слова
 във похода свещеното му име.
 А той го води в пътища незрими,
 към родните и диви планини,
 да скрият в пазви миналите дни,
 прославени в борби непобедими!
 И тъй записа Патриарх Евтимий
 в народните скрижали своето име.

В пригорията гъсти на Балкана,
 в Родопските поляни и гори
 народът се прикът за отбрана
 и своите колиби сътвори.
 И както никнат младите дървета,
 към слънцето разтворили листа,
 така растеше и във труд човекът,
 разтворил корен в пустите места;
 където беше бъзе и коприва,
 нацъфнаха овошки с едър цвят
 и ръж накъдри буйната си грива.
 В утробата на тоя робски свят
 звучаха подвизите на народа,
 велик творител в цялата природа!

Един владетел може да загине,
 една сърна вълкът да я удави,
 но никога народи и държави
 не будят в робство своите светини,
 че идват сили яки и могъщи
 да влеят във душите бунта вечен,
 в огнищата под топъл сач изпечен
 и в люлката на бащините къщи;
 че тая сила като ястреб гони
 робителя из родните предели
 да прокълве очите му, видели
 как мъката като скала се рони
 и пада с трясък в низините плодни,
 да възроди победите народни.

Когато цар Иван-Шишман загинал,
 народът не останал като стадо,
 а тръгнало едно коляно младо
 на стреме пряко цялата родина:
 едни навлезли с брадви по горите,
 а други из ковашките огнища
 изринали жарта от пепелища
 и екнали тъпани по стъгдите:
 кой може да тъче, да шие ситно,
 на тепавица да оправя копан
 и в занаята си да е разтропан,
 той може да извая стълби вити,
 да изведе народа ни нагоре
 из робството към сините простори.

Разселиха се българите стари
 по горските юдоли и мъртвила,
 наостриха на кривите точилъ
 секирите и станаха дървари;
 навъдиха стада по планините,
 прикрити из дълбокия копитник,
 където тлее мъката в душите,
 а вярата като лозница никне
 в труда на сръчните ръце чевръсти,
 извезали на песните гердана
 и вплели в занаяти своите пръсти,
 в постелката, народно изтъкана,
 и в пелената, пъстро оцветена,
 до звездното огнище на ръжена!

Воювали са българите с бога,
 воювали със буйната земя
 и песента им жалостна и строга
 напълнила долини и поля;
 поникнали деца като бодили
 и вятърът в косите им свистял,
 да укрепи ръцете им със сили,
 и тръгнали те с оня облак бял,
 разлял по земните гърди прохлади,
 и те се впили с пръсти във пръстта,
 и нямало в стремежа им преграда,
 творили битиета с красота,
 градили във душите си градини,
 макар в злочестини и зли години!

Говорят старите ни летописи,
 че в манастирите до Охрид син
 възпяван е народът ни един,
 историята си със кръв написал.
 Говори Рилската света обител
 със хрисовула цар Иван Шишманов
 и с Хрелъвата кула — стар нишан
 на смелия и всеславянски жител.
 Историята няма да отпише
 от своите страници един народ,
 наситил равнините с кръв и плод!
 Минавала е суша, вряла киша,
 народът като дъб стоял на пост
 и срещал своя враг и своя гост!

Историята няма да повтори
 горчилата на всички изпитни,
 тревожили възторжените дни
 на българите пламенни и горди,
 че те са били воители кадърни,
 но нямали водители с замах
 да просекат без умисъл и страх
 по пътищата яростните търни,
 а зидали са крепости надменни
 и в тях живели сумрачни и горди,
 извън шума на бедните си орди,
 които във душите си безценни
 таили вярата на своя род
 и дирили към бъднините брод!

От похода голям на Испериха
до нашите стоманени години
царете във забрава ги зариха
и екнаха под небесата сини
ония песни с подвизи големи,
що славеха народа и борците,
създатели на песни и поеми,
рушители на бога и дворците.
Един народът като дъб остана
земята си с ръце да претворява,
из глъбините хладни на Балкана
полята угарни да напоява,
душата си да утаи във радост
и в негата на своята нова младост!

ЗЕМЯ РОДИЛНА
Лирична поема

Въведение

Над тоя дом вековен
трептяла е звезда
и като древен спомен
от птичите гнезда
излитали са птици
към изгрева червен
и ръсили жълтици
в разпаления ден.

Във тоя дом старинен,
люлян от ветрове,
завръщали се зиме
бащи и синове:
един донасял злато,
а други ятаган
със песента позната
на стария Балкан.

В такава къща вечна,
градена с дъб и плет,
една мечта далечна
из мъх и гредоред
е литвала в небето
и слязла в тоя кър
да разведри сърцето
от тежкия кахър.

През тоя дом вървели
войводи и борци —
това е нашто село
с кобили и жребци,

със гиздави девойки
и пламенни жени,
заграбили в ръкойки
небесните вълни.

Във тоя дом вековен
народът е творил
съдби, тъги и спомен,
живота многокрил,
и ето, той прелита
над къщи и брези,
замесил бяла пита
със радостни сълзи.

Че в тоя дом дедите
са идвали с цървул,
донесли от горите
небесния си чул
от козина и лишен
за босите деца,
и радостно са дишали
до техните лица.

Във тоя дом чудесен
животът е вковал
народната ни песен
със медния кавал
и в тоя дом ще блесне
животът многолик
със по-сърдечни песни
и с по-добър език.

Зачатие на пролетта

1

Кой създаде за човека
радост, скърби и мечти,
та по земната пътека
все нагоре да лети?

Има дни, когато чезне
и се стапя като сняг,
но под небесата звездни
вижда надалече бряг.

Тръгва със торба на рамо,
взира се във всеки плод
и го озарява пламък
да намери път и брод.

Той в завоите не спира,
а се взира все напред
и с душа като секира
дяла своя гредоред . . .

Кой създаде у човека
тая жажда да лети
и по своята пътека
сам да посади мечти?

Животът идва с тласък от боазите,
животът стъпва, спира в равнините,
където в пътищата на дедите
човекът и добичето са лазили.

Но новото, което сме замислили —
да претворим боаза и полето, —
дали съгрява всекиму сърцето,
дали във мисълта му е изписано?

В такова многозвучие на песните
развъртаме най-старата канела,
да си попеем допреди петела,
от мъдрости и от мечти унесени.

А който мисли, че като запяваме,
ще понижим делата си със вино,
той нека чуе нашта окарина,
с която сме вървели все наляво!

В покоя на нощта един живот се ражда,
пред залез друг живот изчезва в вечността.
О, тая смяна като неотменна жажда
заченала е с пролетта и с любовта!

Ний идваме в полята не по своя воля,
а води ни с поводи звънки битието,
дарило на пчелите цвят, трева на вола,
но вложило безбройни трепети в сърцето!

Човекът, непристъпил свойте крачки смели,
обича звездното небе да съзерцава,
да разгадава необхватните предели.

Той вечността от много мигове създава
и полетява с полетите на орлите,
пронизали със бързи сенки планините.

Кавал свири

Един облак — дъжд и суша,
едно дърво — пуста земя

Над извори буки се извили,
над буките птици песнопойни,
а в буките, в зелени усойни,
кавал свири, кон юнашки цвили.

Къде сте се, люде, поморили,
къде ви е стадо белорунно?
Който земя устом не целуне,
в душата му не прииждат сили!

Понесе се тая ширна песен
от Дунава в равното Загоре,
Балканът я изново повтори,
разнесе я в пролет и във есен.

Станете ми, побратими знатни,
със сърпове, с белите косила,
в полето е жито изкласило,
поронило сълзите си златни!

2

Засвирил е Дойно, дост чобанин,
засвирил ми във гора зелена,
зачули го мечки и елени,
зачули го гарвани и врани.

Дочула го бяла Неда в къщи,
помела е, китеник постлала,
изтрила е двете огледала —
юнак ли е, нека се завръща!

Над извори буки се извили.
Засвирил е Дойно на раздяла,
кавалът му дума, разговаря:
годините мъки са родили!

А който е юнак на народа,
подрумник ли, с куршумени рани,
под слънцето ярко да застане,
към слънцето нека да го води!

Зад оня хълм от заеци и храсти,
зад пролетта, напъпила със гъби,
където сухата чешма се зъби,
там селяните ще ти кажат: Здравсти!

Това са стари, родни обичаи,
в гласа им няма никаква преструвка
и стопля те безкрайната целувка
на селската боязън величава.

Седни на масата до раздавача
и питай го: не пеят ли тук песен,
ще каже: пееха оная есен,
но днес за нивите си тъжно плачат! . . .

Мини по тоя хълм в търнак и листи
през пролетта, напъпила със гъби,
луната образа си ще поръби
с коприната на облаци златисти.

На тоя рид, оголен от водите,
старинен зид посреща ветровете,
останал някога от вековете
с легенди, в пепелищата зарити.

Навярно тук владетелска обител
събирала е даждии големи
и от пресъхналите водоеми
избягал е и сетният ѝ жител.

Тук имало е езеро голямо,
но то потънало в земята черна;
овчарите във тишина вечерна
заминали със гегите на рамо.

И никой се не върнал да попита
каква злина отключи глъбините,
че се озъбиха до дън скалите
и птици в голините не прелитат!

Тук слязоха планинците от Рила,
но залиняха като горски бурен,
че бяха свикнали със други бури
и с гривите на дребните кобили.

Селата им нали са в язовира
с имотите и вехтите колиби,
но щом човек едно гнездо залиби,
той друг покой сърдечен не намира.

Ти дай ми, казва, мойто старо време,
камината с дима и със главните,
да се изправя аз пред планините,
че даже гладен песен ще подема!

А тук — водата ви като горчило,
реките ви, потънали във тиня,
и песента ви в равнините гине
безтрепетна, без гайда и ручило!

Когато спреш, озри се в голините,
в ръстиците и в козите пътеки;
тук селската оскъдица отвеки
лежи като парлак по стръмнините.

И корени от старите дървета
в изронените сипеи се сипят
като барут под козите копита,
изтъпкали пръстта и цветовете.

Това не съм го с четка аз рисувал,
а то е кът от родната картина,
израсла от година на година
с оголени пороища и урви.

Сред тия голини се гуши село
със къщи, плевни и ленив добитък;
животът му е тягостен и плитък,
вретеното си с мъка донापрело.

Човекът е пращинка на земята,
но той е вечен като планините,
разкрил величията непознати
на небесата и на дълбините.

Той носи във душата си частица
от мирозданието на всемира:
лети в мечти нагоре като птица
и в мъката си щастие намира.

Човекът от рождението свое
засявал е в земята хлеборода,
стада разтирлял в млаки и присое
и хранила го дивната природа.

Но днес човекът в устрема си вечен
събира сили, иска да говори
със тайните на полета далечен
и със орлите в сините простори.

Човекът е упорен като габър,
човекът в корените на дървото
съзира как е устремен живота
и във живота той заляга храбър.

Видял ли си мравуняк в лесовете,
разринат от любители свирепи?
За ден той става по-великолепен,
изправен под дъжда и ветровете!

За ден човек не може се прегъна,
но ритнеш ли мравуняка вековен,
ще грабне той и делви, и габровени
и покриви небесни ще опъне.

Човекът е роден да се възрадва
на своите успехи и победи
и той към бъднините ясно гледа,
облакътен на старата си брадва!

След толкова години аз се връщам
да видя новите лозя на Грозден;
посрещат ме варосаните къщи
и песните на коса и на дрозда.

Пред избата стои Стоян Бегуна
и си мърмори в мислите си стари:
позна ме, кучи син, и ме целуна:
— Иван е вече долу в Сунгурларе!

Дихание не можеш тук намери!
Изметоха се всички към Боаза;
размесиха се ризи и чембери
и сбъркаха май, както някой каза!

И мисля си, откакто свят светува,
човекът е орал, козите стригал,
а то сега и две пари не струва,
но новото — до облаците стига!

Седим с Бегуна. Слънцето високо.
Под ябълката дреме пролетта,
а в избата напъва самотока
да се допре до нашите уста.

— Помни от мен — Бегуна се обажда: —
човекът е като дървото — знай!
Расте, шуми, опива се от жажда
и после пада в корените. Край! . . .

Но то, дървото, нищо не разбира,
а друго е безсмъртният човек;
дървото той събаря със секира
да изкове и къща, и ковчег.

Той цял живот е като воденица;
върти се и душата си троши
и хлебеца от златната пшеница
поднася и на мъртвите души. . .

От избата излиза Тошо, мига,
че слънцето го блисна със лъчите.
— Охоо, поете, носиш ли ми книга?
Бегун, ти лъга ли го във очите?

Бегуна също мига, не говори
и погледа от него не отлъчва:
— На гостенина можеш ли отвори
във дъното оная стара бъчва?

Там има вино, както се разказва,
да пее утрое и по ранна вечер.
Налей ни, че да влезе зло във пазва!
Омръзнаха ми и хвалби, и речи!

Припадна слънцето, но не залезе:
препъна се от старите лозници
и то със златния си огън влезе
до дъното на двете оканици . . .

Да се помни на Грозден достойното грозде,
що дари и наля в изобилие вино,
сътвори благодат за хиляда години,
да поникнат по-буйни лозници и рози.

Да се помни, когато се втурна човекът
да обгърне с ръцете си всички пустини,
да покрие блатата с вековни градини,
помежду им с една ненагледна пътека!

Тъй и Грозден израсна в пустинята своя
и човекът възторжен лика ѝ изписа,
колелетата той със сребро наплатиса
и те влязоха първи с керваните в строя.

Да се приказка, може човек да излъже,
но борбата в живота, неспирната мъка
тя възражда и в устрем изпънала лъка,
и душата превръща в калено оръжие!

Съмне ли се в сънните градини
 (както каза го един поет),
 утрото по чехли ще премине,
 ще се спре до всеки двор и плет
 да почука нежно с лъч и злато
 и ще спре на хълма, да блести
 като ново слънце над полята,
 трудовия ден да възвести.
 Ставайте, юнаци, бригадири,
 да ви не превари сутринта,
 тръгнала по слънчевите дири,
 легнала с росата в угарта!
 Който слънцето ще надпревари,
 ще събира утринния чар
 от позлата, зърно и товари,
 на земята огнения дар!

Аз съм син на тая нежна пролет,
 що пристигна рано в равнината,
 но забравих поздрав да ѝ пратя,
 че записан бях във своя полет.

Исках да посея слънчогледа,
 да се хвърля гол във язовира,
 дето вечер залезът прибира
 за отмора златните говеда.

Дето жабите като мъниста,
 наредили хиляди гердани,
 идват от зелените поляни
 и се хвърлят във водата чиста.

В тая пролет на съблазън вечна
 струва ми се, че животът блика
 и разрива с острата мотика
 нашата пътека по-далечна.

Българинът вино е наливал

1

Колко труд човекът е положил
да извая тая красота
от поля, присадки и листа,
увенчали земното му ложе!

Ако някога ще се разказва
за градината на любовта,
нека споменът като мечта
бъднините с блясък да прорязва!

В тоя край от селища и търни,
с кози драки, урви и бърда,
ако всеки мъж продума: да! —
камъкът на пръст ще се превърне!

2

Грозден беше с грозде натежало,
с ймане и постави препълни;
слънцето над него е разляло
на стадата огнените вълни.

Всеки имаше по чабур злато
да го раздаде на своите близки,
че трудът дарил го бе богато
с яловици, агнета и дзвиски.

Който иска, нека се задавя
с глътката на минали копнежи!
Днес животът плявата отвява
и със зърно устрема бележи!

Може ли един човек да срине
синорите с трънки многолетни,
както в Грозден за две-три години
над лозите и небето светна.

Бедните села наоколо се тутат
как да свържат двата края на живота:
даже завистта тежи като хамути
на плещите и човешката охота!

Изгревът не носи радост във душите,
а козите жулят драките вековни
и жените, като призрази превити,
тръгват за вода със медници и стомни.

Но разчу се по села и по габрици,
че имлякът става общ като мерите.
Грозден ще окаля златните си спици
да откара радост горе в планините.

Насъбраха се и мъдrecи, и старци:
има ли човек живота да оправи?
И наум броят, пресмятат и на палци —
как ще бъде и кое ще се забрави!

Българинът, дето е приседнал,
сътворил е дом със зид вековен;
посадил лоза и дъб чаровен
до чардаците си ненагледни.

Виното наливал е с катуни
и в съседите на вечността
е надиплял в своята мечта
чергите на старите катуни.

Степните коне със буйни гриви
цвилили са в беломорски вятър,
той обикнал от душа земята,
набраздена със реки игриви.

Българинът знае да обича
на земята огнената жажда,
с нея той наново се възражда
и като дете след обръч тича. . .

Тичай ти, човек, в мечти унесен,
да твориш, да зидаш вековете;
ясно слънце нека да ти свети,
да изтриеш всяка скръп и плесен!

Мечтите са утеха за човека,
надеждите са като бели спици,
дошли със прах и сажди отдалеко,
притихнали под звездните лозници.

Вземи овчаря с неговото стадо:
измъкне ли се рано от заслона,
на рамото му ясно слънце пада,
по ямурлука ситно злато рони.

Той гони горните гори, рътлини,
където е изсъхнала росата
и от позлата сините къпини
изцеждат синьото на небесата.

Той води стадо като облак рунен —
хиляда облаци с къдели бели,
навели се над боазлък и бурен
и със звънци към пладнето запели.

Такива са мечтите на човека:
да изведе на паша свойто стадо
и свирката му да се чуе далеко,
сърцата да стопи на старо-младо!

Разговор

Аз съм твой приятел от много години,
разкажи ми за мъките и за годежа;
как побрахте в такава разнищена мрежа
толкоз много села от гори и долини?

Как го виждаш възхода със дренки и круши,
дето в сипеи гущери лягат на припек,
а в листата на трънките злато се сипе,
щом от ранина тлее и задух, и суша?

Не прииждат води в равнините смутени
от повея на сухия, южния вятър
и се пука от огън и жажда земята,
до селата простряла ръце уморени!

В тоя кър от лозници, рътлини и дебри
ще стоварят ли людете своя надежда,
да превърнат черницата в свилена прежда,
та животът величествен да се ожреби!

Водата е, която претворява
и корена, и ствола на тревите;
водата с блясък подарява
безценно огледало на звездите.

Звездите падат в нея като злато,
макар че жабите я разлюлюват
но стихне ли, над нея пъстро ято
небесните си птици потопява.

Водата стигне ли до слънчогледа,
той вдига питите си натежали
и къмто небесата сини гледа,
по-силно слънчев лъч да го погали.

Тогава селяните са доволни,
че рожбата им, никнала в земята,
цъфти като сиянията волни
да оцвети покоя на душата.

Има люде, дето още се съмняват,
че в живота няма гибел и застой,
и когато кажем, че партиен строй
нужен е калета стари да разбива,
те си мислят, че така през вековете
партията ще се носи с ветровете!
За това, другари скъпи, ми простете!
Партията ръководи и пробива
през скалите пътищата без завой.
Тя си има свои трепети големи
и сърце с обилно чувство към народа,
който е започнал своята поема
в равнините, във горите и в завода.
Тя ще води съдбините и възхода,
докато на покрива на комунизма
не развее пояси и бели ризи,
докато се не прелее във народа!

Партията е като съзвучие
във човешките ни съдбини;
тя прелива в пълноводни ручей
да избистри идващите дни.

Който няма вяра в самолета,
нека тръгне по земята с кон,
но до заник няма да докрета
да намери в степите подслон!

Че животът идва като блясък
с пътища от рози и липи
и пчелата питата си прясна
с нежен прах изгражда и лепи.

В партията вярва ли човека,
той създава бъдещето сам
и върви напред с хиляда века,
устремен от пориви и плам!

Да придумаш селяните купом,
то е работа добра и лесна,
но в живота им да се натрупа
обич към картина неизвестна,

то е мъка, както да изваяш
образи от глината студена,
че човекът не обича рая,
а земята си със пот поена!

Кученце като отгледаш в къщи,
то се гали, ти го милваш нежно
и във щастието ти безбрежно
то за тебе в рожба се превръща.
Тъй е с крушата, с дъба и с бука,
дето е люляна люлка скъпа,
дето твойта кукувица кука,
а на пладне сянка те изкъпва.

Тъй е със имота и със вола,
с люляка, разцъфнал покрай двора,
оцветил селяшката неволя,
го дарил му радост и опора,
А сега това е сън за него:
премени се в черно равнината,
после бликнаха жита без легал
и с осил подпряха небесата.

Вглежда се човекът към звездите,
вглежда се дълбоко в чернозема
да обхване пътя на браздите,
зашумели в селската поема
като песен нова, непозната,
а в душата му скръбта прелива
с радостта велика и крилата,
разлюляна като буйна грива!

6

Аз съм вярвал най-сърдечно в комунизма,
но не съм промислял, че е труден пътя
да напътиш другите да видят къта,
дето обществото шие своята риза.

Слизаме от планината със Ивана,
той се вглежда долу в равнината сива
и продумва: — Гледай, колко е красива! —
Аз му казвам: — Хе, добре е преорана!

— Ти не виждаш като прилепите в ясно.
То не е орано, а е набраздено:
във браздите има сила спотаена
и напролет ще я видиш как ще расне!

В Долно село е дошъл Стоян Бегуна,
понапил се и на себе си мърмори:
— Председателят строи къшли, обори,
от овцата да остриже десет руна!

Майстора го няма! Има тук измама
и се замъглява истината вечна:
може ли от пясък, или тиня речна
да извадиш риба тлъста и голяма?

Казвате, че комунизма ще догоним,
но дотам ще може ли и по цървули?
Тая свирка, що децата са надули,
от хорото всеки старец ще прогони!

Пипате и с нож, и с мека ръкавица,
а човеку са му нужни две слова
да повярва във това и в онова
и да литне над Боаза като птица! . . .

В живота има радости и скърби,
в ливадите расте трева голяма
и заличава всеки слог и яма,
където селянинът в труд се гърби.

Да кажем, че трудът ще стане радост,
ще се усмихне даже и пастиря,
преминал цял живот по овча диря
и в руното заложил своята младост.

С какви слова да славим тоя поход
в назъбените изкопи на строя,
където е започнал вече боя
да завладеем крепостния проход!

Това е повик да летим нагоре,
да изравним огнища в равнините,
да изпечем големи бели пити,
по-едри от луната във простора!

Това са приказки и сладки думи,
които всекиго не убеждават;
те като жито в помен се раздават
по обичаи с радости и глуми.

Но то без тях не може във прехода,
тъй като старият кожух се слива
със ватенката къдрава и сива
под стъкления покрив на завода.

В живота има твърдини големи
в истини, които побеждават!
Такива крепости ще се прославят
със стихове, със песни и с поеми!...

Земя обилна

1

Навлезеш ли в душата на човека
с ботушите си, той ще изреве,
че там погиват всички цветове,
поникнали в сребрилата пътека
от чисти мисли и сърдечни стъпки,
преминали в живота като сън,
разтваряли със своя бодър звън
на устрема напъпилите пъпки.
Но сложиш ли душата му на длани
и двама да се вгледате добре
в очите си — нестихнало море, —
тогава в дружни мисли обковани
ще минете гори и планини
през пламъка на бъдещите дни!

Иван Маринов е човек сърдечен
и като вземе устрема в ръка,
той вижда непрестанната река
на селяните в пътя им далечен,
разкрива им съседите обилни,
препълнени със грозде и тютюн,
и скрума на овчарския забун,
претлеял във огнищата родилни,
където черните каракачани
отглеждали са в тоя край овни,
запътени към други планини,
и млъкнали са родните балкани
да приютят войводи и борци,
загинали без слава и венци!

Ти не можеш събра на душите покоя
да ги сложиш за сън върху обща рогозка,
че човекът е сложна и цветна наброска,
сътворена в усилната бран на двубоя,
там, където се борят човекът и звярът
и погиват и мисли, и чувства, и воля,
но изново той вика мечтите на воля
да му вдъхнат в борбата незIBLEма вяра,
че човекът не е запетая в живота
или трактор, задъхан от труд и умора,
а със своята лъока той дири опора
между прятури, гънки и кални уплоти
и се взира далеч, по-далеч от всемира,
че покой той във боя неспирен намира!

Ей такъв е човекът, изваян от песните,
 претворен като свята и обща легенда,
 пресъздаден от фотографската бленда,
 изрисуван от ежедневните вестници
 как излита от своя чертог исторически,
 да се качи на някаква бърза машина,
 да оре и да сее, да чисти глушина,
 да натрупа блага неизмерно кубически,
 да повярва, че всичко, постигнато в песните,
 е творено за него от стари гуслари,
 от поети, възпели в сонети чудесни
 красотата неземна и лунните ствари,
 и той става всемоушен мъжага на времето,
 да политне на цялата вечност със стремежа!

Аз не съм подражател на всички явления
 и си имам и ножица, режа асмите,
 да покарат ластуни, по-дълги от дните,
 през които са раснали две поколения:
 едни гинали във септемврийските вечери,
 други влизали в боя жесток и неравен —
 всеки падал със Ботеви песни възправен
 и сърцата туптели в лъки и поречия
 и се сивали две планини от сражения
 да затрупат пътеките на враговете,
 пропъзели в долините със ветровете,
 заградили градините с телени мрежи и
 завладели селата, земята и роба,
 притеснен, унижен и изправен до гроба!

Ти, земя, и обилна, и къпана в кърви,
 върху твоите дебри и сиви скали
 са извивали кръгове черни орли
 и са минали тия, що бяха най-първи,
 що се биха и падаха като листата,
 да натрупат във старата тиха гора
 един спомен от мъка и бяла кора,
 продълбана от саблите на свободата.
 Няма кът или брод през реки многошумни,
 или горска поляна и кладенец чист
 да не скрие смъртта на един комунист!
 О, млъкнете, стихии, и спрете, куршуми,
 за да може свободният духом човек
 да се радва на тоя творителен век!

В мъха на старите и горски пътища
 вървели са стада и бедни хора
 към необятните планински кътища,
 където са намирали опора —
 народът да запази своята вяра,
 да сътвори народните си песни,
 възпели храбрите войводи стари
 с кавалите жаловни и чудесни;
 куршуми са пронизвали усойните
 и капали са буковите листи
 по дирите на храбри комунисти,
 вървели с гороломно дръзновение
 да издържат последното сражение!

Гора и вода

Прощавай, Стара планина,
дето ти вода пиехме,
дето ти трева газихме!

1

Седи на Стифоската планина
Иван Маринов, взрял се-в далнините,
о, тая непростреляна сърна,
потънала дълбоко във горите,
изпълнила душата му с печал,
заплакала за малките сърнета,
а някъде овчарският кавал,
събрал съзвучието на полето,
и кучето, изплезило език
до пушката, потънала в тревата —
това е отдих и спокоен миг —
да обозре отгоре равнината!

2

В такива дни, самотни и спокойни,
човек премисля, бди и разсъждава
дали дъждът от сините усойни
ще може в язовир да се отпавя.

Ливадите с равнец и загориче
привличат гущерите от горите,
а буйните потоци се изтичат
с пенливите си песни в глъбините.

Защо не спрем водите още горе,
където зиме лягат снеговете
и вятърът със облаците спори,
и хвърля бели преспи в бреговете?

Защо не преградим водите вечни,
да ги отправим в езерото чисто
да отрази простори по-далечни
с неизброимите звезди лъчисти?

Такива мисли идват у човека,
когато се откъсне сам в горите,
и тъй разкрива дивната пътека,
която го извежда в бъднините.

В отдавнашните спомени народни
една легенда стара се разнася
като мътва в полята хлебородни —
как езерото писъци огласят.

Когато господ бродил по земята
и спрял на тоя хълм до бедна къща,
видял жена как малките прегръща,
посърнали, със сълзи по лицата.

— Върви, ѝ рекъл господ, все на запад,
назад се не обръщай към живота,
че люде са го върнали до скота
в заблудите пред вярата си свята!

Сред село вило се хоро голямо,
а той побил сред него пръчка златна:
— Ерген извади ли я, име златно
ще носи и една мома на рамо!

Изпитвали си силите момците,
но никой не отскубнал тая пръчка.
Тогава господ сам, със двата пръста,
захвърлил блясъка ѝ към звездите.

Избликнала вода с неземна сила
и селото навеки потопила;
жената от уплаха се извила,
но там с децата си се вкаменила.

Сега, като минаваш край скалите,
ще видиш пилци в каменно решето —
изваяна творба на вековете,
като поднос обилен към орлите.

И селото сега е под водите,
а нощем горе писък се извива
и вятърът го носи с бяла грива,
разбита като песен във скалите!

Легендата е верна и неверна,
но езерото и до днес стои,
събрало чародейните води,
избликнали изпод земята черна.

Сега над Сунгурларската долина
то отразява ясните звезди,
но долу черноземните бразди
жадуват за водата изобилна.

Отдавна селяните си говорят,
че ако има някой силен мъж
на длани да събира капки дъжд,
той езерото на море ще стори!

Големите дела са като песни,
творени от незнайния народ,
дали му и радост, и живот
под облаци и небеса чудесни!

Големите дела са на човека,
иззидал пирамиди и стени,
останали от робските му дни
да го прославят след хиляда века.

Но той е бил с камилата и вола
като съжител в тежката борба
и лягал е до тяхната съдба,
безпомощен във робската неволя.

Човекът, ако беше сътворявал
за себе си не крепостни стени,
а изкопи, канали и бразни,
земята с палец би преобразявал!

Столетия орал като добитък,
не е си изградил дори и кът
да отпочине в трудния си път
и своя род със пламък да обикне.

Но има ги, които си мърморят,
че трудност имало във тоя строй,
но те не виждат острия завой
и пътя си към по-добри простори!

6

Да кажем, че със кирката ще може
да се иззида по-добър живот,
то може би ще бъде мъчен плод,
положен върху земното ни ложе!

Но щом народът дружно се събира
да прибере далечните води
и да ги вложи в земните гърди,
оттам могъща сила ще извира!

Ще се надигне гордо слънчогледа,
загледан към тополи и брези,
а зад морета сини от лози
ще блеснат позлатените говеда.

Човекът сам ще се диви унесен
от гледката на белите води,
налели влага в земните гърди
като душата със народна песен!

Потекоха потоците на Стидово,
 събраха се и малките долчини,
 като децата в сипеи и ридове,
 сближиха си главите да починат,
 па тръгнаха надолу към гората,
 посрещна ги Маджара пред отвора,
 отвори го, а те във глътчината
 с планинския си глас говорят, спорят
 напролет ще споят ли езерата
 във стъпала от водни огледала?
 Ще блесне там, под слънцето и гриба,
 загребал златната, перната риба,
 народът ще застане на превала
 и целият му ръст ще се огледа
 в водата, придошла като победа!

Водата из планинските въртопи
 приижда със стихията си вечна
 и с песента си ведро и далечна
 налива радост в земните окопи.

До лакти ще се освежат момите,
 лицата им ще станат по-червени
 и в пазвите на селските ергени
 ще избуят желанията скрити.

Така се свят развъжда и с водата,
 наляла езера от върховете,
 където месецът усмихнат свети,
 със рог изсипал радости в душата.

Гайдите под нашите лозници
 друсат песен, песен гласовита,
 че за всички нови гайдунници
 има лой и вино до насита!

Що сме се пилели по раздруми
 да се друсаме в една каруца,
 да се бяхтаме по трън и шума,
 в равнините с прегорели буци?

Имало живот и по-избистрен
 и очистен от вековен мухъл,
 като бяла кърпа се разискря,
 че неспирен вятър я раздухва!

Преображение

Аз подкарвам своята чарда говежда
 да я напоя на слънчевите улеи,
 дето вятърът в дърветата се брули
 и рацитите над вирите свежда.

Той е пял от хиляди години нежно,
 сринал е и дъбове с гръмовна сила,
 после там човешката ръка косила
 и тревите, и цветята ненагледни.

Че нали животът блика като лято
 и променя образа си в своя полет,
 както вятърът приижда всяка пролет
 да издуха в сеновала тишината!

Но чардата ми изплашена се вглежда
 към горите, екнали от търнокопи,
 че човекът, влязъл в мирните окопи,
 вечната вода към езера отвежда.

В походката на пуйките личи,
 че слънцето със залеза им пречи;
 гледачката из тихото поречие
 ги води срещу златните лъчи,
 а те като овци, на върволица,
 вървят подир полата ѝ зелена
 и глогът с позлатена брѳеница
 им хвърля своите капчици червени;
 смутени, те застават в равнината,
 че идват срещу тях във бяг конете,
 понесли устрема на ветровете;
 тогава те се дигат в небесата
 и падат в освеженото поле,
 отпуснали мисирки и криле.

Когато падат сенките вечерни
 и угарите стават все по-черни,
 тогава като гълъби из равнините
 излитат белите забрадки на жените.
 Приижда пролет, никне слънчогледа,
 земята носи своята победа
 и като жерави спокойно по браздите
 редят се белите забрадки на жените,
 като сияние дошли от планините,
 като звезди по угарите черни,
 подгонени от сенките вечерни!

Тия бели забрадки ще греят вовеки
 и в душите, и в трудните селски пътеки —
 да се помни, когато жените в браздите
 са садили тютюн, брали цвят от липите,
 вкоренявали вярата към бѳднините
 и изпращали залеза над равнините;
 после трѳгвали, както прелетните птици,
 открити в полята на гѳсти редици.
 Тоя поход от радост и мъка спохождан,
 претвори обичаите стари във Грозден:
 векове ще се помнят забрадките бели,
 в равнините на бели редици вървели,
 а ваятел със чук, позлатен от зората,
 ще извая великия лик на жената!

Животът е като листата нежен,
които украсяват пролетта
и распиляват злато в есента,
обрулени от ветрове метежни.

И в планината той кипи от радост
да приюти пастири и овни
и стъпките на дивите сърни
до бисера на бистри водопади.

Но планината като майка помни
пастирите от много векове,
пронизвани от дъжд и ветрове,
забулени в забуните си скромни.

Това са древните каракачани,
родени върху голите бърда
в дъха на белорунните стада,
в колибите, със папрати постлани.

До тоя одър и постеля златна,
леговище на люде и овни,
блестяла е под лунните главни
една тояга, бяла като платно.

Със нея са подпирали небето,
когато ситен дъжд ще завали,
със нея в непрогледните мъгли
повеждали са на отлак овците.

А духне ли през Дунава метела,
каракачаните като ята
излитат от планинските места
с тояжката към южните предели.

Видели сте ги, по реките спрели,
със кончета, дечица и стада
да пият от нечистата вода,
каквато никога не са видели.

Сега в колибите на планината
се вият непрогледните мъгли;
през покривите ситен дъжд вали
и никне папратта на тишината.

До пепелта на старите огнища
една главня лежи като дете
и няма кой с бръскалка да смете
разринатите от дъжда торища.

Каракачаните са люде стари,
из древността дошли по планините,
пронизали с рогата на овните
звездите по небесните кошари.

Жените като невестулки шътат,
от шилето събличат златно руно,
като лъчи изпридат тънки струни
да затъчат невидимия вътък.

А младите — те никога не могат
да си избѣрат своите любими:
родителите им от свое име
сгодяват ги във името на бога.

Младежът тръгва с двата яки коня
по други планини да се ожени,
където в стръмнините освежени
водите в бели бързеи се гонят.

Пристига той в чобанската колиба,
момата му подава само пръста
и мята се на кончето чевръста —
и двамата потъват във горите.

Когато пастърмата се превърши,
след седмица и двамата се връщат:
за тия, що любовно се прегръщат,
гората много вейчици прекърши!

Животът се мени като реките,
когато слизат буйни в равнините,
събират се дървета, брегове
и идват дъждовете с ветрове.

Така животът промени Балкана:
за древните пастири не остана
по Стидовските ридове мери
и извор във вековните гори.

Нагоре по планинските ливади
към кладенци, реки и водопади
се тирнаха стопанските стада
и озвъниха шуми и бърда.

Такава мъка с пот се преживява:
да те отскубнат като кощерява,
да те посеят в злачни равнини
като цветя на бъдещите дни . . .

Каракачаните се задохиха
из Сунгурларската долина тиха,
но в къщи не от букови листа,
а бели и огрели в чистота.

Съзвучия в шума на виното

Аз не зная дали със успех ще разкажа
за това ненаситено време с победи,
но когато във звездния покрив се вгледам,
с със душата си искам да хвана миража,
дето всеки разрива с десница корава
един жълт да сложи в народната пръст,
да поникне гора, с много шума и бръст,
и да бликнат води по зелени морави,
че тогава да седнем под гъстите клони,
да изпеем на Странджа най-дивните песни
и луната над нас ситен скреж да порони,
ясно слънце в душите гальовно да блесне
и в деня на това тържество многолюдно
от любов да прелива и родното блюдо!

1

Каруците от всичките села
със сините мъниста на небето,
огрели върху конските чела,
звънят и пълнят с радости полето.

Те спират до планинските поли
да се приберат всички каруцари,
да викнат на конете: Хей, лети
към старите и горски пологари!

Там има пасбища за всеки кон
и няма кол да вържеш свободата:
лети до оня ведър небосклон,
където свършва в храстите гората!

В каруците засмените моми
косите си притискат с нежни длани
и слънцето над тях ръми, ръми
и слиза в равнините преорани . . .

Затвориха го виното пенливо
да бие бъчвите и да говори:
къде сте, люде, със тесли звънливи
да ми дарите сините простори?

Нали под тях аз зреях като грозде
и радостта ви идваше неспирна
със песните на коса и на дрозда
по равнината синя и обширна!

Свалете обръчите от дъгите
и разчупете огнената пита,
изпечена в тъгите на дедите,

налейте необятните корита,
да се огледат месецът, звездите,
на госте ни дошли от висините!

Запретнаха се първите лозари
и в чебура на плодната година
наточиха по обичая стари
студеното и уморено вино.

Какво сияние огря лицата
на старите и младите стопани,
а слънцето в косите на децата
поръси сняг и сребърни гердани.

И екна песента им многозвучна,
що в лятото от труд не бе допяна,
кипяла като пълноводен ручей.

Годината минаваше засмяна
през облаци и обръчи железни,
постлала чергите си многозвездни.

Постилай чергите на любовта
 надлъж и шир, във кръгове големи,
 да седнат селяните в есента,
 че идва конник с позлатено стреме,
 вестител от далечните села:
 той носи плоска с прекипяло вино
 и кърпа му е бялата мъгла,
 да възвести, че постави и крини
 преливат по долини и поля
 и хората прииждат на кervани
 със тъпани и писани коли
 на тоя пир, в стопанството събрани —
 ще пият, ще ядат и радостта
 ще цъфне в чергите на любовта!

Мъжете пият и се веселят,
 жените с песни ги преварят,
 коя по-мъдра и коя по-стара,
 додето гайдите не зашептят,
 да заговорят с бодрия си глас
 на ситното хоро и ръченица,
 да рипне стар, как сеял ечемика,
 как бабата рътява своя праз
 и клякат доземи жени, деца,
 гората идва, не шуми, а гледа,
 учудена от шумната победа,
 от пламъка на буйните сърца,
 туптели по лъки и по рудини,
 прелели в Сунгурларската долина!

Послеслов

Нека идните песни с любов да разказват
за делата добри на Ивана Маринов:
той ще бъде от вечния спомен заринат
и навеки прикътан в народната пазва,
че бе първият мъж, заговорил открито
как човекът във своя борба многолика
чудеса ще извърши, но с труд и с мотика
ще събере потоците от планините,
ще извая по пътища статуи бели,
да разказват за нашите мъчни години,
че далечният пътник, когато премине,
да се чуди на едрите праскови зрели,
на лозята и цялата дивна природа.,
претворена от дружния труд на народа!

1960

Гроздобер

Човекът, който е изваял делвите,
в една забравил розовото грозде;
над нея слезли облаците бели
и вплели се и песните на дрозда.

Под синята престилка на небето
в гърнето зашумяло руйно вино
и паднала една звезда в полето
да загаси пожара му обилен.

Но там израснали лози големи
и натежали гроздове небесни,
че бликнали народните поеми
със сватбени и хороводни песни!

Тогава се запретнали кацарите
да заменят делвите със бъчви
и ето ни какви сме ний другари,
че с виното душите си не мъчим!

То вплита нашите мечти големи
да сътворим един живот премъдър
и яхнали на комунизма стремето,
ще посадим лозници все по-къдрави!

Родината ще избои висока
да претвори с лозници голините
и в чашата си бистра, звездоока
ще види дързостта и бъднините!

Белокосият

Аз съм оня белокос човек,
който се заглежда във брезите
и си мисли още за момите,
вплетени в народния едек,
как смехът им, гласовит и прост,
разлюлява есенния грозд!

В тоя смях на селските моми
се разлива стонът на гората
и диханието на полята,
дето нежната зора ръми
и се свеждат буйни слънчогледи
в есента на своето гъсторедие!

Бледите тополи и брези,
дето над косите ми шумяха
като куполи и синя стряха,
ронят своите есенни сълзи
и ми спомнят песента на дните,
като сън звучала в младините!

Мусала, 21. 9. 1962

Поток

Потокът е като живота вечен,
роден от капките на времената;
той тръгва бистър в пътя си далечен
да се разлее морен в равнината.
Потокът и човекът си приличат,
че никога не спират да починат,
а в бързея на своите величия
събират камъни, градят градини,
единият с вода я освежава,
а другият с ръка реди цветята,
животът си със красота да слави,
а силата неспирна на водата
полага влагата на вечността
и ражда се наново любовта!

Нощ над Мусала

Нощните ридания на Мусала
идват с пристъпите на небето;
тъмнина е легнала в полето,
сплъстена от звездни капки и мъгла.

Планината стене в облаци и мрак,
но огрей ли слънцето над Ибър,
по скалите като златна риба
затрептява нежно утринният зрак.

Тъй природатаменява своя лик
и примахва с красоти човека
да намира своята пътека,

да разбира най-великия език,
с който разговаря планината
и дарява сили на душата!

Мусала, 21. 9. 1962

Долина

Долината е като песента
от трепети, извивки и съзвучия,
изпълнена с неутешими ручей,
налели в нея дивна красота.
В долината приижда пролетта,
събудена от песента на птиците;
в долината на тихата Марица е
преляла с пролетта и радостта:
до корена на вечната лоза
човекът гребе виното с мотиката
и гледа го усмихната игликата,
навежда се и бялата бреза,
че слушали са песните години те
народът как ги пял сърдечно с виното!

Лес

Преминавам гори, лесове неизбродни
и облъхват душата ми лишеи сухи,
но приседна ли сам във долините глухи,
аз съзирам духа на картините родни!
В тоя лес от засенчени свежи поляни,
дето никога няма коли и дървари,
а прелитат усойки и тежки глухари,
аз изплитам далечните свои мечтания
и съм горд, че в леса на заблуди и свади
мога своята душа от погибел да чистя,
както буйната пролет горите разлистя!
Че душата не знае тъги и прегради,
а лети над леса, както хвърка орела,
своя път на човешката радост поела!

Дъб под небето

1

В загрубелите длани на времето,
във родилните мъки на строя
има хора, които сред боя
с ослепителен блясък на стремето
прокопихат земя и история
и даряват живота си строен
в един бунт от вълни, неспокоен,
и обливат със пламък просторите!
Има люде големи, мъжествени
и за тях се говори във песни,
че преливат коритата речни
в тия песни добри и тържествени,
и замлъква гора и природа
пред големия глас на народа!

Един мъж като дъб под небето,
 оросен от любов златолика;
 избуял в песента ни велика,
 вдъхновява момите в полето,
 озарява със своята мисъл
 и орача ни, и тракториста,
 във душите нанизва мъниста
 и със слово живота изписал;
 този мъж ще остане за знаме,
 да го помнят вси българи знатни,
 претворили земята си златна
 и изровили старо имане,
 да се казва, че нашето племе
 с мъдrecи е творило поеми!

Орфей

Орфей е бил мъдrec на планината,
 опънала снага към три морета,
 и в лесовете той събрал зората
 над Тракия като звезда да свети!
 Тракиецът Орфей е божеството,
 създадено от вярата за обич,
 и мъж на любовта и тържеството
 със нежни песни вдъхновили роба.
 Той имал храм голям, неръкотворен
 при изворите звездни на Марица,
 отдавна в сиви камъни заровен.
 Поклонници с коне и със юнѝци
 са идвали да видят езерата
 и храма му, огледан във водата!

Под сенките на смърча и на бора
 живял е българинът в пологари
 и със звънците в дивните простори
 звънели са и песните му стари.
 На тоя свят от корени и свила,
 където се е бил с гърди човекът,
 където планината извисила
 към небесата звездната пътека,
 мъже, жени, катъри и добитък
 изписали са в планините трудни
 един безкраен, неразгадан свитък,
 във който имало и златни руди
 и брулили са ветрове големи
 над вирове и речни водоеми.

В планинските покои на Родопите,
 където три реки се бият в пролет
 и пяната им блика из въртопите,
 понесена от пролетния полет,
 човекът идва с блясъка на бравата,
 наточил я с душата си пенлива,
 и на потоците игриви радва се
 като дете невинно и щастливо,
 че може той с борба и трудолюбие
 да претвори земята и водата
 в мечтите си сърдечни, непринудени!
 И той пробива с удар планината
 да събере на небесата силите,
 в дъждовната си пролет извисили се!

Тютюнът никне в своето зачатие,
 окъпан във коритото безбрежно,
 положено сред земните обятия
 под мрежата на слънчевата нежност.
 Водите идват с песен от Родопите
 и носят блясъка на снеговете,
 а ветровете падат от тополите
 в тютюна и в разцъфналото цвете.
 Един човек, подпрял се на мотиката,
 стои като вековен дъб в полето,
 с лице от слънце жарено, игликово;
 той дига длан към сача на небето
 да поздрави всемира, неизвестното,
 и на момите в равнините песните!

Човекът е създател на всемира,
 че от водите той извлича сили,
 душата му в небето извисици,
 и в тях утехата си той намира.
 Водата му създава дом чаровен
 от трепетлики с гласовите славеи,
 които с нежни песни го прославят
 по пътя му вековен и упорен!
 Когато някога ще се разказва:
 коя ръка народа е споила
 и позовала го с духовна сила
 водите да прегърне в своята пазва,
 ще каже той, че в тая епопея
 е чул гласа призивен на Орфея!

Орфей е вярвал в изгрева на слънцето
и в мирния живот на своите траки,
където после българи из Дакия
дошли със сbruите си многозвънки.
Една земя е кърмила народите
и те попили корените злачни,
израснали сред битките юначни,
земите с конски тропоти пребродили.
А българинът, с устрема на траките,
създал е своя дом във равнините
и във кръвта му влели планините
упорството на глога и на драките,
и къпали го три морета с Дунава,
и зрял той в слънце и под пълнолуния!

Един народ, когато има сили
да претвори природата велика,
сред нея той като потока блика,
облива с пяна камъните сиви,
пробива планините на Орфея,
и с неговите песни се въздига
с една голяма и велика книга —
това е неговата епопея:
да може да обикне светлината,
водата и дъба на своето време,
под който вярата му още дреме
за истината и за свободата,
но той на своя скут ще го положи
като деца във земното си ложе!

Величие

Величието идва из народа
със песента му мъдра и богата
от думи, изтъкани във позлата,
които в нови бѣднини го водят.

Народът има обичаи мъдри,
закърмени с дѣба и с ветровете,
и той расте със тях през вековете,
развели в бури буйните му кѣдри.

Премъдрите слова като надежда
крепят и вярата му към победа
и той, застанал в равнините, гледа
как утрото изприда златна прежда.

Как слънцето в сияние се вглежда
в редиците на буйни слънчогледи
и той върви със цялата победа,
на своята нестихнала надежда.

Изправя се с запретнати ръкави,
прегръща ябълката на живота
и на живота сам заграбва грохота,
в труда и в подвига да се прослави!

Рисунка върху стомна

Върху моята стомна,
препълна със вино,
като спомен премина
една шарка чаровна.

О, как тоя ваятел
на гърнета и делви
от народа ни взел е
своя брат и приятел!

Ти, побратиме роден,
с неизбродните мисли
без лъжа си изписал
любовта на народа!

Двама братя се черпят
и се гледат в очите:
няма истини скрити
пред другарска вечеря!

Грънчари

В завивките на старите деди
от чулове и козинови плъсти
израснахме като големи гръсти,
поникнали от земните гърди.

Едни косяха буйната трева,
а други станаха добри грънчари
и ваяха по стомните си стари
извивките на цветните слова.

Със блясъка на пламналата глеч
те тръгваха с конете си по друма
да се завърнат със брашно и хума:

От нея те плетяха нова реч
със шарки и слова неповторими
да славят вредом българското име!

Славим победата

Светът е претворение човешко
от устреми, падения и слава;
човекът своите мисли направлява
в борби, в страдания и в мъки тежки!

Човекът бил е роб през вековете,
но светили са му звезди далечни;
по вълчи вил под пътищата млечни,
съдбата си със свобода той сплете.

Царете, царедворските велможи
из кожата си излетяха в боя
и премени се като в пролет строя
пред роба свободата да положи!

Но то не беше с радости и нежност,
а степите зовяха комуниста,
зовяха трепета в душата чиста
с оръжие към синята безбрежност.

Войниците прииждаха отвредом
и сриваха дома на господаря;
последният другаря си преваря
да се спои с последната победа.

В Октомври се започна с огън боя
и революцията като знаме
шуми над тоя свят в борби разпален
да утвърди на комунизма строя!

Драва приижда

1

Аз минах тая есен покрай Драва:
върбите са оголени, но същи,
белеят само много нови къщи,
огреяли човешката прослава!

Тогава бяха пламнали върбите
от трясъка на две могъщи сили,
с оръдия борбата извисили,
да минат в настъпление водите.

О, тия, що погинаха в двубоя,
те спят под затревените могили
и кръстовете вече са изгнили!

Приижда Драва и променя строя
по бреговете си необозрими,
но си припомня българското име!

2

От Вараждин до Грац, където бехме,
бойци в шинели сиви, натежели,
есенните лозници са привели
червени листи в зидове и стрехи!

Природата е заличила пътя
на танкове и колесници бойни;
тополите в редиците си стройни
очакват птиците да се измътят.

И пътят, асфалтиран като гума,
понася те към светове далечни
и ти размисляш, че мечтите вечни

прииждат с буйните води на Струма,
която носи своята древна ария
от песни недопети за България.

Обич

Обичам тоя свят от дърводелци,
творили на живота гредореда,
през който слънцето с усмивка гледа!

Обичам равнините с земеделци,
със откоси планинските ливади
и агнетата къдрави и млади!

Драгалевици, 26. XII. 1962 .

Вино от неизвестен произход

Аз обичам ония вина неизвестни,
не прославени даже в мита на народа,
но които напират за радост и песни
и повдигат духа към любов и тревога!
Аз със тях съм изрекъл слова и поеми
и прославял съм оня живителен корен,
който дирил е в сухата пръст водоеми
и притворил е в гроздето свода просторен!
Аз обичам да пия от простото вино,
прекипяло във простия съд на лозаря,
но добило вкуса на пръстта и на смина,
че във него златистият залез догаря,
а когато по сватбите то се разлива,
о, тогава душата ти става щастлива!

Завръщане

На Боча, бащата на Василя Ватюв

Завръщам се във моя дом порутен
от времето, снега и дъждовете;
над покрива от плочи с цвят барутен
детинския ми спомен още свети.

А цветето, на младини садено,
е същото, разцъфнало зад плета
и борят се две яростни петлета
за първенство и бягат уморено.

И плевнята все още ми напомня
за бедността и мъките усилни,
за попа по Йордановден с босилека
и в лятото разплаканите стомни.

Така сме раснали в жегли, с мотики,
но дигнахме снага от своя козек
и всеки във душата си окози
мечтания големи и велики.

Ний с Боча Ватюв бяхме ученици,
беряхме круши, сладък бе оцета им
и под съня на вечните дървета
подрусихме преситна ръченица.

Но слизаха мъгли от планината,
над манастиря плъзваха из Осъма
и посребряваха на вола косъма
със влагата, попила в равнината

Тогава се надигна и народът
да преоре земята си бунтовна
и с ралото на своята мисъл нова
да вкорени по-ново плодородие! . . .

Обичам да се върна в мойто село,
да ме посрещнат всичките приятели,
и да разказват за Василя Ватюв,
прострелян като Ботева във чело!

Това са спомени, които сгряват
и озаряват с мисли бъднините,
да можем да преминем по-честити
през огъня на миналата слава.

Пред моя дом аз плоча ще поставя:
как всички са летели във борбата
със белите криле на свободата,
та никой в село да ги не забравя!

Радост

Аз не съм на двадесет години
да прекрача сините къпини,
но броя на стъпките си дните,
взирам се в очите на момите,
искам да разбера всяка тайна,
да разгадам скърбите незнайни
на душите, просълзени в влага —
как животът яростно посяга
и полага неотменна плесен
на душата потопена в песен!

Има истини като дървета
раснали с съдбата на човека,
той се мъчи в земното си ложе,
пада във борбата и не може
да разлисти на живота смисъла,
да отгатне всичко, що е писано,
речено и казано със думи,
а се вплита в ярост и безумие
жител на планетата голяма,
но в живота си той радост няма!

Вяра

Подайте ми една лъжица дървена,
един ботуш набит, със много цинти;
в музея на душата ми ще дръннат
невидимите и военни винтове!

Излитам на душата си със парашута,
ботушите висят над орехи и драки;
там чакат ме кресливите и гладни свраки
да се предам като простреляна кошута!

Не падам в тая тайна от съзвездия,
където всеки може да измие
лицето си, ръцете да изтрие
в пешкирите на раболепието звездно!

Небръснати преминахме дотук,
сега говорим за ребро и вяра
и правилно е, майката му стара,
че тъпо бий духовния ни струг!

На тоя свят един живот е малко
да разбереш скръбта и завистта;
понякога ще дойде любовта
да ти развърже битието жалко!

Не твое битие, а на другари,
с които си живял и си мечтал
в зорниците на своята печал
невинната любов да те погали!

Другари, може би сме вече стари
и не разбираме как младостта
разбива камъните на скръбта!

Това е старостта, която жари
огнищата на стария ни век,
да се възражда новият човек!

Далеко е да стигнеш до превала,
където гинат борове стари
и лишеите бягат в надпревара,
подгонени от ветрове и хали!

Една река шуми из глъбините
и подбела се люшка от дъха ѝ,
и иска му се слънцето да върне,
огряло върху него и водите.

Но идва мрак, скалите се събарят
във сенки и видения красиви
над водопади лунни и игриви,

Единствен аз, понесъл си самаря,
прегръщам тая тишина велика
как в Урдина река спокойно блика!

Поход в бѣднините

Жаждата наша се ражда
вклаждана в кули и листници,
раждана в нежните песни,
точила нож за потисници,
драла козите за гайди;
с тънки пискуни, ручила
де що се в пътища найде,
брулило робски бесила!

Бих се аз в тия долини
с бащини думи и мисли;
бяха размирни годините,
хлябът ни беше се вкиснал,
свиреше тая флигорня,
с радост се люшкаше орехът
в облака морен и горен,
както тъгата на хората.

Аз се реших да пробия
тоя таван необятен:
счупи се мойта бургия,
залезът стана по-златен
от радостта на човека,
зидал със жаждата своя
бяла и нежна пътека
към самодивски усое.

Нямаше време за жалби,
нямаше подбел за рани:
рано загракаха враните
над неспокойните дялби

с брадви и вили нарязани,
с мъка човешка творени: —
както е речено — смазани
в селската мъка отвреме!

Моя съдба, като спица,
дялана и недодялана,
дирила синята птица,
в пясък и глина изваяна,
ти ме изведе нагоре,
дето се слива небето
в гриви от сини простори,
паднали нежно в полето!

Моят баща си замина
с бяла коза като зимата
и ми остави роднини:
нека човекът да има
радост в живота обилен,
с гайди хорото да друса:
кой е мъжага и силен,
точи косата на бруса си!

Стена

Годините дълбали, продълбали
и от скалите ваяли корита;
тук корените като ситни сита
един живот от вѣтък насновали.

Едва ли и столетните овчари,
прескачали водите със тояги,
са мислили, че каменни прегради
ще стигнат тихите им пологари . . .

В Доспатските гори горят огньове
и звездното небе се приближава;
една звезда с човешката жарава
се спуска в язовирните основи.

Готови ли сте да зовем стената
из дълбините вечни да възлезе!
Тя идва с динамита като прелез
от влагата към зноя на полята.

Стената, укротила бреговете
от пориви и сипеи златисти,
в живота ни възлиза като истина
да утоли от жажда вековете!

Пеперуди

Детето хвърка като пеперуда
от цвят на цвят да улови незримото;
годините летят неуловими,
детето спира в зимата учудено.

Обрулени от ветровете северни,
листата са потънали под преспите,
стърчат над снеговете само репей
в мъгливата далечина зареяни.

Но пролетта събужда и дедите ни
да сложат върху дланите си слънцето,
което стопля старостта и зрънцето,

да го посеят нежно във душите ни
и да си спомним, как деца учудени,
ловихме на живота пеперудите!

Гайдар

Надарила го земната сила
да издържа завързан от мисли;
на зората ръка възвисила,
той подава ръката си чиста.

Той приема и всяко добрутро
със усмивка и радост сърдечна,
че животът за него бе утро,
необрулен от бурите вечни.

Той си имаше свой обичай:
да се радва на песните стари,
и той никога не се отчая

да се вслушва в скръбта на гайдаря,
да се вира в небесните птици
и до изгрев да бий ръченици!

Многолетие

Не съм на двадесет години
да ви извирия песента,
звъняла с крушови листа
по планини и по рудини!

Че аз преминах като птица
да гоня залеза златист,
да срещна като млад турист
лика на светлата зорница!

България бе все красива
и в тия родни планини
летяха дните ми — сърни,
към водопадите игриви.

И ето ме сега в превала
на вярата и мъдростта;
все тая съща красота,
която вяра ми е дала!

А тия двадесет години,
преминали като сърни,
те ваят нови бъднини
в лика на цялата родина!

РАННИ СТИХОТВОРЕНИЯ

1917 год.

Печатани в сп. «Всеобщ преглед»

Пролет

Стопи се вече зима мразовита.
На пролетта в одеждите злати: —
Днес всяка грижа с цвете е покрита,
днес всичко носи радостни мечти.

По черни ниви пее тиха песен
за родна бран прегърбений орач.
А там овчарят, като в сън унесен,
с кавала свири чак до късен здрач.

Те

Не беше, майко, първи лист отбрулен,
не беше още замъглен Балкана.
Но тъжно екна селската камбана
и те се свиха като облак бурен
и в ранна есен те един по друг,
кат буйно ято, литнаха на юг . . .

Там кървав ден на минали пожари,
там кървав ден тъй рано ги извика! —
И знаят те на Вардара езика.
Те знаят, майко — твоите овчари, —
чада-герои на приказен Балкан. —
Те знаят, де загина Калоян!

И бели Шар поема днес разказва,
и кървав Дрин за тях ни днес напява. . .
Една ли беше миналата слава,
една ли беше людокосна язва? —
Те водят теб към славни бъднини,
закърмени от миналите дни!

Не беше, майко, първи лист отбрулен,
не беше още замъглен балкана.
Но тъжно екна селската камбана,
и те се свиха като облак бурен.
И в ранна есен те един до друг
кат буйно ято литнаха на юг . . .

Недей тъжи!

Днес пак те виждам, майко уморена,
посърнала с разплакани очи.
Кажи, защо си толкоз натъжена,
и що усмивката ти помрачи!?

Дали за храбър войн те скръб упива,
та властна мъка ядно те срази? —
Затуй ако тъжиш, то спри! — не бива
за славата да рониш ни сълзи!

Погледай сал, как сини долините
се губят зад далечни върхове.
И как са китни окол долините! —
Я всичкото се роден край зове.

Затуй недей тъжи! Тез, дето гинат,
те родний край спасяват от беда.
И те след нас във слава ще поминат:
Борци за правда и за свобода . . .

Размята ден одежди позлатени

Размята ден одежди позлатени.
Земята сънна тръпне в утрин чар.
А през поляни, росни и зелени,
с кавал повежда стадото овчар.

По златни ниви жътва се подема:
И остър сърп се вихрено извива.
И пей жътварка тъжната поема,
как тих борец за роден край загива.

А стар косач край откоси дебели
запрял се мълком слуша и страдай:
И той за войни, труден път поели,
припомня си как мрат в далечен край.

Родина

На тъмен кръстопът: към гибел или слава,
днес твой дух причаква властница съдба;
и твойта скръб нечута сила ми вселява,
и твойт стон зове ме в крайната борба.

Теб, първа майка, гнет вековен преживяла,
отдадох аз на младост първата любов:
по теб една душата ми в болеж е бдяла,
разбудена през всеки миг от твой зов . . .

На трънест кръстопът: към гибел или слава,
теб люшкат днес без жал стихийни ветрове.
Но знай, че тук последният ти час е слава,
защото си родила верни синове! . . .

●
Край твой дом несретник аз когато мина
и в горък плач ръка за милост ти подам,
тогава не припомняй първата заклина,
тогава не разбуждай стихналия плам!

●
Смирена като сън излят да те погледна
и морен да отмина в ранни призори! . . . —
Един поклон — една надеждица последна —
би гряла някога сред лунните зари.

●
Но в моя сън аз тебе няма да достигна! . . .
В незнаен път загубил светлите лъчи,
от тъмна скръб, предвечен храм ще да издигна
и ти ела — след мен вратите заключи!

●
Там в тих покой — самси притворен на разлъка —
ще спомням само мойте отлетели дни
и вярна спътница докрай — всевластна мъка, —
над мен, мъртвец, глава в любов ще наклони.

Съдържание

Човекът-победител

Това съм аз — роден в низините	9
Така живях и аз като добитък	11
И тръгнах аз към дивните Родопи	13
Това съм аз — човекът-победител	15
Майска песен	17

Песен за човека

Плодородие	21
Камбана	22
Творец	23
Куплет	24
Душата на човека	25
Неземна сила	26
Раница	27
Бостан	28
Очите на добичето	29
Дихание	30

Пантеон

Преддверие	35
----------------------	----

Н а д п и с и

Гео Милев	36
Христо Ясенов	38
Георги Шейтанов	39

Претворения

Пред нощното море	43
Белият гларус	44
Размисли	45

Балада на боеца	48
София	51
Майски припеви	53
Майски прозорец	55
Моят дом	56
Реки	57
Знамето на вечността	58
Орелът	59
Поет	60
Песен	61
Разговор с вятъра	62

Сватба в Равнигор

Селото бе скътано в горите	67
--------------------------------------	----

Песента на авлигата

Песента на авлигата	87
Рози	91
Косач	92

Гора закрилница

Реките се събират в равнините	95
Родопска сюита	98
Рисунки	100

Летописи

Боянската църква	107
Легенди от Жеравна	111
Правнук	115

Старобългари

Миналото	121
--------------------	-----

Земя родилна

Въведение	159
Зачатие на пролетта	161
Кавал свири	164
Българинът вино е наливал	178

Разговор	183
Земя обилна	193
Гора и вода	200
Преображение	211
Съзвучия в шума на виното	218
Послеслов	224
Гроздобер	225
Белокосия	226
Поток	227
Нощ над Мусала	228
Долина	229
Лес	230
Дъб под небето	231
Орфей	233
Величие	240
Рисунка върху стомна	241
Грънчари	242
Славим победата	243
Драва приижда	244
Обич	246
Вино от неизвестен произход	247
Завръщане	248
Радост	250
Вяра	251
Поход в бъднините	254
Стена	256
Пеперуди	257
Гайдар	258
Многолетие	259

Ранни стихотворения

Пролет	263
Те	264
Недей тъжи	265
Размята ден одежди позлатени	266
Родина	267
Край твой дом несретник аз когато мина	268
Смирена като съм излет да те погледна	268
Но в моя съм аз тебе няма да достигна	268
Там в тих покой — самси притворен на разлъка	268

Редактор *Андрей Германов*
Художник *Кънчо Кънев*
Худ. редактор *Елена Маринчева*
Техн. редактор *Лиляна Диева*
Коректор *Асен Браянов*

●
Формат 16/59/84; тираж 2100;
печатни коли 17; издателски коли 14.11; —
л. г. VI/336; поръчка № 52/1967 г.
на издателство «Български писател»;
дадена за набор на 29. XI. 1967 г.;
излиза от печат на 10. III. 1968 г.;
цена 1,92 лв.

●
ДПК «Димитър Благоев» — София